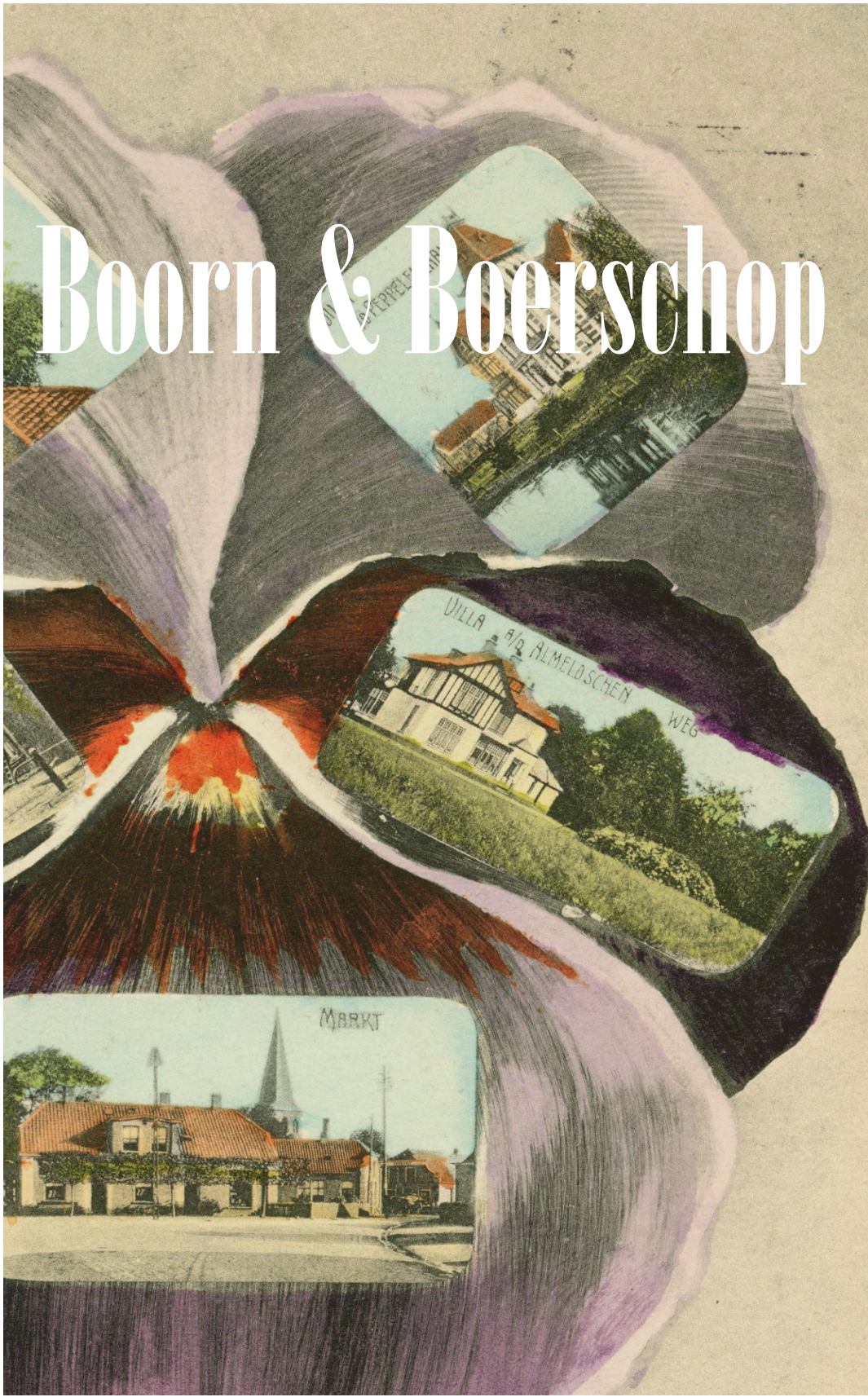

Boorn & Boerschop

Wierde Burgemeester daer ik de
penning neem om u en de
naar te brengen als dat ik u
vriendelijk verzoek dat ik met
Augustus 3 jaar lang gehouwen
boen naas het October boen kreeg ik
soonder mede vrouw en boen moer
ik en van daer boen heeft zij mij de
deur uit gespaagt en boen ik met
daer vrouwen voor boen moer ik een
meuw pak hebben en boen hadden
wij met elkaar over leg dat voor ik
dan wist van mijn baad boenen de
kunnen wij het kets wel weer geen
en boen heeft de boer het van mij
weest voor af h geboeten en boen
weest de vrouw daer boer over en
boen heeft zij mij weg gespaagt des
waerde Burgemeester daer om van
ik u vriendelijk verzoeken om te schen
den ik boen boen gehouwen me
penneker Teeseleind weduw
van de van der pruij

Een uitgave van de Heemkondevereniging Borne
Verschijnt 3 keer per jaar

GROET
UIT BORNE

Nummer 1

Jaargang 28 / 2018

BENNIE WILMINK autobedrijven

ONDERHOUD ALLE MERKEN - ONDERHOUD ALLE MERKEN - ONDERHOUD ALLE MERKEN

Tijdelijk APK €18.⁹⁵

Bij jaarlijkse onderhoudsbeurt

GRATIS!

En bij Jaarlijkse onderhoudsbeurt

**VOORDEELPAS MET
VEEL ACTIE VOORDELEN!**

SPECIALIST IN BANDEN
Altijd Actie prijzen voor banden!

Twentelaan 21
7609 RE ALMELO
Tel: 0546 - 85 00 01

Secr. Engelbertinkstraat 10
7495 TW AZELO
Tel: 074 - 266 33 63

Westerval 16
7545 MZ ENSCHEDE
Tel: 053 - 430 46 30

WWW.BENNIEWILMINK.NL

Samenwerken aan **resultaat.**

Wil je iets bereiken dan is samenwerking essentieel. Wij bij Oude Wolbers begrijpen dat. Samen met onze opdrachtgevers en partners gaan we voor kwaliteit en resultaat. Ambitie, vakmanschap en creativiteit zijn onderdeel van onze genen. Bovendien staan wij altijd open voor nieuwe inzichten. Benieuwd naar onze manier van (samen)werken? **Bezoek oude-wolbers.nl of bel direct 074 - 266 13 64.**

BOUWONDERNEMING
OUDE WOLBERS
VASTGOEDPROJECTEN

☑ PROJEKTONTWIKKELING ☑ NIEUWBOUW ☑ ONDERHOUD ☑ RENOVATIE ☑ WONINGBOUW ☑ DUURZAAM ☑ LANDELIJK ☑ 24-7

Colofon

Bestuur van de vereniging

Annemarie Haak (voorzitter), Bertie Velthuis, (secretaris), Frank Mars (penningmeester), Leo Bult, Harrie Rouhof, Hans Nijhof en Henriëtte ten Tusscher (leden).

Secretariaat

Welemanserf 5, 7622 HT BORNE
tel.: 074 266 70 79
e-mail: info@heemkundeborne.nl

Website

www.heemkundeborne.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 20,- per jaar
Gezinslidmaatschap € 26,- per jaar.

Bank

Rabobank Borne, rek.nr.:
NL43RABO0145637409

Redactie Boorn & Boerschop

J. Haak en A. Tanke

Redactieadres

Van Deinsteestraat 33, 7621 XL Borne.
tel.: 074 266 43 92
e-mail: boornenboerschop@ziggo.nl

Ondersteuning en advies

H. ten Thije en J.J. Grootenboer

Omslag ontwerp

J. Haak

Inzenden kopij

Aan het redactieadres. De redactie kan bij publicatie in overleg met de auteur artikelen, inkorten, splitsen en redigeren.

Uiterste inzenddatum volgende nummer

15 juni 2018

Foto's in dit blad

De redactie heeft haar uiterste best gedaan rechthebbenden te achterhalen. Mocht u van mening zijn dat u rechten kunt laten gelden op afgebeelde foto's, dan kunt u zich melden bij het bestuur van de vereniging.

Verspreiding

Via boekhandel Bruna, VVV, Museum Bussemakerhuis en de penningmeester van de vereniging, allen te Borne.

Losse nummers

€ 4,00 (porto € 2,00)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Grote foto op de voorpagina

Ansichtkaart "groet uit Borne"
(Bron: Gemeentearchief Borne)

Van de redactie

Een lekker dik nummer, daarmee komt u de komende weken wel door. Misschien weet u het nog: de vereniging organiseerde vorig jaar een schrijverscursus voor leden van de vereniging. Daarvan het eerste verhaal in dit nummer: "Een strijdbaar meisjesleven". In volgende afleveringen van *Boorn & Boerschop* volgen nog meer verhalen van leden die de cursus hebben gevolgd.

De redactie wenst u veel leesplezier!

Inhoud

Colofon	<i>Redactie</i>	1
Een strijdbaar meisjesleven	<i>Annette Evertzen</i>	2
'n Kroezeboom	<i>Zwier Kremer</i>	7
Zilveren jubileum Bussemakerhuis	<i>Helmich Kleerebezem en Liesbeth Hassink</i>	8
De deur uit gejaagd.....	<i>Anja Tanke</i>	10
't Nieuje vangzeil	<i>Johan Kwast</i>	12
Geeft met milde hand	<i>Stevine Groenen</i>	13
Familiearchieven	<i>Ton Boswerger</i>	16
Hommeles in Oldenzaal	<i>Herman Baartman</i>	18
Twentse bijenmarkt 80 jaar	<i>Bertie Velthuis</i>	23
Uit het leven van Gerard Wensink (1906 - 1987). Deel 4	<i>Gerard Wensink (schrijver dagboek) en Leo Leurink (inleiding)</i>	26
Boekennieuws: Een nieuwe hemel op nieuwe aarde	<i>Jan F. Deckwitz</i>	29
Boekennieuws: Borne, zo was het, zo is het nu	<i>Jan F. Deckwitz</i>	30
Nog leverbare uitgaven		31

Een strijdbaar meisjesleven Netty Spanjaard 1884 - 1959

Annette Evertzen

Netty Spanjaard, kleindochter van de fabrikant Jacob Spanjaard (1813-1889), bracht haar jonge jaren in Borne door. Voor haar zestiende schreef ze al drie meisjesromans, waarin ze het Borne van voor 1900 levendig beschrijft. Wie was zij? Waarom en waarover schreef ze?

Netty's familie

Netty Spanjaard wordt in 1884 geboren als Jeannette Elias en wordt Netty genoemd. Ze is de jongste van tien kinderen, van wie er twee jong overlijden. Haar vader Mozes is linnenfabrikant in Strijp bij Eindhoven. Binnen een half jaar na de geboorte van Netty sterft hij aan tuberculose. Ook haar moeder Rozina Spanjaard overlijdt aan de gevolgen van tuberculose. Netty is dan nog geen twee jaar oud. De kinderen Elias zijn wees geworden.

De families Elias en Spanjaard overleggen met elkaar over de weeskinderen. Weeshuizen krijgen in die tijd een steeds slechtere naam en zijn voor goede families ook geen geëigende oplossing. Besloten wordt om de kinderen bij familie onder te brengen. De twee oudste zonen blijven in Strijp bij de familie Elias; zij kunnen later in het bedrijf gaan werken. De andere zes kinderen worden onder de familie Spanjaard verdeeld. Drie kinderen gaan naar Borne. Het oudste meisje, Saartje van veertien, wordt in huis genomen door haar grootouders die wonen aan de Grotestraat (nu nummer 139). Haar elfjarige zusje Charlotte gaat naar haar oom Izak en zijn vrouw Anna. De tienjarige Matthias komt bij oom David en tante Dientje terecht. Charlotte en haar broer Matthias komen zo naast elkaar te wonen in wat nu het 'witte huis' is. Het huis bestond toen nog uit twee aparte woningen.

Netty wordt elf dagen na het overlijden van haar

Voorbeelden van soorten doeken uit de fabriek van de familie Elias uit Strijp. Het merk Elias bestaat nog steeds.

De firma Spanjaard

Salomon Jacob Spanjaard is de grondlegger van de handelsfirma S.J. Spanjaard. Aanvankelijk is hij werkzaam als koopman in tweedehands kleren en lompen, maar later laat hij thuiswevers voor zich werken en start hij een fabriekje.

Zijn zonen Jacob en Levie behartigen samen met hun vader de zaken van de firma. In 1852 doet Salomon de fabriek over aan zijn twee zonen en zij beginnen in 1864 met de bouw van de Stoomspinnerij en –weverij. Een jaar later start de machinale productie van katoenen garens en weefsels. Vier zonen van Jacob worden later ook fabrikant bij Spanjaard: Izak, David, Bernard en Alex. In 1886 – als de kinderen Elias wees worden – zijn deze vier zonen, samen met hun vader Jacob en oom Levie directeur van de firma.

De firma was decennialang de grootste werkgever van Borne.

moeder bijgeschreven in het bevolkingsregister van Hengelo. Ze woont dan bij haar oom Alexander, een halfbroer van haar moeder. Alexander is sinds twee jaar gehuwd met Carolina. In 1889 verhuist Netty met haar pleegouders naar Borne, naar een nieuwe villa 'huis Van der Wijk' (Grotestraat 138-140). Het is een dubbele woning gebouwd door Alexanders oom Levie, die zelf met zijn vrouw aan de andere kant woont.

Verweesd in Borne

Aan het eind van de 19^e eeuw wonen dus vier van de kinderen Elias in Borne. Ze moeten allemaal in een nieuw gezin een plek zien te vinden. Netty gaat dat goed af, waarschijnlijk omdat ze nog zo jong is en weinig herinneringen aan haar eigen ouders heeft. Maar ongetwijfeld ook omdat haar pleegouders zelf geen kinderen krijgen en dolblij met haar zijn. Een en ander heeft tot gevolg dat Netty in 1898 officieel van naam verandert: Netty Spanjaard Elias.

Hoe ziet haar jeugd er uit? Ze is – net zoals haar zusjes en broer – opgenomen in een fabrikantengezin, waardoor ze een beschermd leven leidt. Ze hoeft niet naar school of te werken, maar krijgt privéonderwijs en leert onder meer drie vreemde talen. Haar opvoeding is wel streng, met veel regels, maar daarnaast geniet ze ook de vrijheid om paard te rij-

De Grotestraat aan het begin van de twintigste eeuw. Geheel rechts het huis Van der Wijk.

Alexander Spanjaard

Jacob Salomon Spanjaard, grootvader van Netty Spanjaard Elias.

woont Netty niet bij haar grootvader, maar ze zal er veel geweest zijn). Maud speelt piano, leest veel en is gek op haar hond Does.

Over haar grootvader schrijft ze: *Hij was een oude man, van in de tachtig al, lang en stevig, en had een rechte houding. Z'n haar was spierwit, kort en stijl,*

en z'n ogen scherpblauw. Om z'n mond, zonder snor of baard, lag dezelfde energieke lijn die Maud ook had.¹

Iederen morgen om twaalf uur ging ze naar 't kantoor haar grootvader halen, die er elken morgen nog heen ging en dacht, dat zónder hem, alles in 't honderd zou lopen.²

Maud houdt van haar grootvader en bewondert hem om zijn werkkraft en inzet, om hoe hij in zijn eentje een fabriek oprichtte, één van de eerste in Twente. Maar ze heeft moeite met zijn gemis aan hartelijkheid. Ze beschrijft ook zijn soberheid. Hij hield van sparen en zijn maaltijden waren altijd eenvoudig: soep, groente, vlees

en aardappelen, zonder 'liflafjes'.

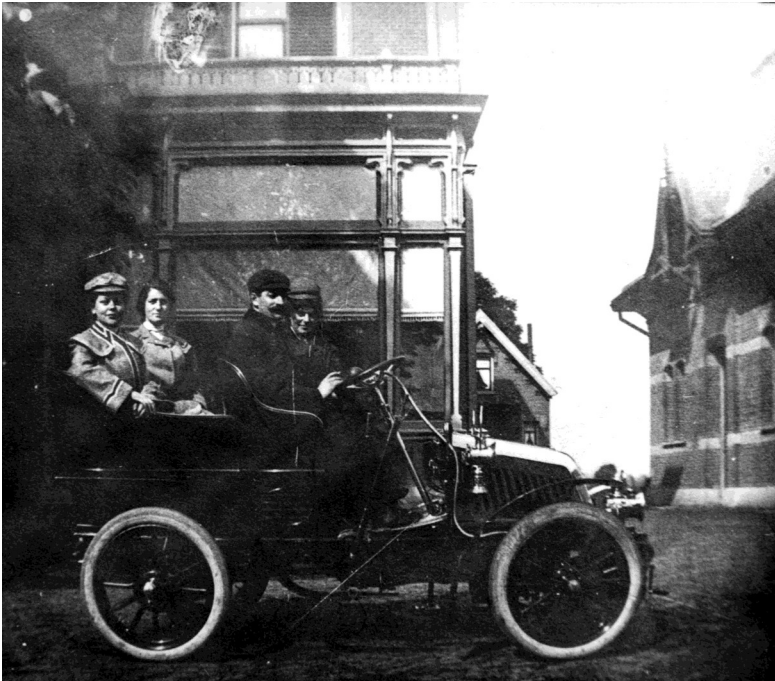
Voor de volgende generatie gaat dit al niet meer op. De familie Spanjaard laat zich er op voorstaan tot de elite te behoren, de nummer één in het dorp te zijn. Een elite die – volgens de schrijfster – vooral leeft voor 'toilet' en zaken, zonder zich verder ergens écht voor te interesseren. Zondags gaat men naar de herberg Carelshaven bij Delden, om elkaar te bekijken en kwaad te spreken. Vooral haar tante moet het bij Netty ontgelden: ze beschrijft haar als dik, met een 'ingepent middel en uitstekende heupen'.

Netty schrijft waarschijnlijk omdat ze dat gewoon graag doet en ze heeft er de tijd voor. Het lege leven van de gegoede burgerij verveelt haar. Ze schrijft meisjesromans over vriendinnen en verliefdheden. Maar ze lijkt ook te schrijven om haar meningen te scherpen en de sociale problemen van haar tijd weer te geven. Aan het eind van de 19^e eeuw eisen zowel arbeiders als vrouwen hun rechten op en deze kwesties houden haar bezig. Het zijn twee thema's die in alle drie boeken terugkomen, vooral in *Jonge strijd*, dat het meest autobiografisch lijkt en waarin Maud de hoofdpersoon is.

De vrouwenstrijd

Maud wandelt veel, alleen door het dorp en door de velden. Of samen met haar nichtje of een goede vriend door de bossen. Dat laatste is haar tante een doorn in het oog. Maud is op een leeftijd dat vriendschappen met jonge mannen niet meer kunnen; toch blijft de betrokken jongeman door het hele boek heen haar vriend en verdedigt ze steeds dat dit mogelijk is.

Maud is een wijs en werelds meisje, vol idealen. Ze gaat haar eigen weg en maakt zich daarmee niet bemind bij de elite in het dorp. Als haar gouvernante vertrekt, vraagt ze of ze literatuurlessen mag nemen, want: *[Ze] wou weten van mensen, die geleden hadden en gestreden om hun doel te bereiken, van mensen, die hun werk boven alles lief-*

De familie Spanjaard behoort tot de elite in Borne. Als een van de eersten beschikten zij over een auto. Aan het stuur Jacob Spanjaard, de later fabrieksdirecteur. Zijn nicht Netty zit links. Rechts een carte de visite van Netty.

hadden; ze wou lezen wat in gloeiende hartstocht was neergeschreven en hoe ze er toe gekomen waren, zóó te gaan voelen en denken.³

Maar opa weigert, hij vindt zijn kleindochter veel te brutaal en bijdehand. Ze wil té veel weten en dat is niet passend voor een meisje: geleerde vrouwen zijn 'ondingen'. Hij maakt zich zorgen over haar zelfstandigheid en onafhankelijkheid en haar eigenaardige ideeën. Ze wil altijd haar eigen wil doorzetten en botst daardoor met andere mensen, hoe moet dat als hij er niet meer is om haar tegen te houden? Het leidt tot een heftige aanvaring, waarbij Maud uitvalt: *Ik wil mijn verstand niet gebruiken met te leuteran over de meiden en de keuken... Grootvader, ik kan u niet gehoorzamen; 'k zou versuffen als ik mijn werk niet had... Ik moet werken, hoort u, en 'k wil niet versuffen, hoort u, 'k wil niet.⁴*

Maud gaat die strijd aan, bestelt toch boeken en maakt uittreksels. Zo lost ze – voor zichzelf – levensproblemen op. Vooral de vraag waarom jongens en meisjes niet als vrienden met elkaar om kunnen gaan, houdt haar bezig. Ze kan er met weinig mensen over praten en voelt zich vaak alleen en onbegrepen.

Pas als we dik over de helft van het boek zijn, ontmoet ze Leo, een jongen van wie ze in de war raakt en met wie ze diepgaande gesprekken kan voeren. Ze herkennen veel in elkaar. Hij waardeert haar eigenschappen waar anderen zoveel moeite mee hebben. Als ze elkaar na het ziekbed en de dood

van Mauds grootvader weer ontmoeten, kiezen ze voor elkaar. Maud is door alle ellende minder levendig geworden. En hoewel Leo eerder leek te vallen voor haar zelfstandigheid, vindt hij haar beter, nu 'dat vrouwelijke in haar is gekomen dat ze eerder miste'. Mauds strijd is gestreden. Eind goed al goed?

De arbeidersstrijd

Maud is bang voor een leven in ledigheid. Vrouwen uit de betere economische milieus mochten niet studeren, werken of zich met zaken en politiek bemoeien. Maar hoe is dit voor kinderen en vrouwen en uit het arbeidersmilieu? En voor de mannen?

Eind 19^e eeuw beginnen arbeiders te staken om betere arbeidsvoorwaarden te eisen. Ze maken vaak werkweken van 80 uur. Vanaf 1890 werken arbeiders verplicht niet meer dan 10½ uur per dag en zaterdags tot 3 of 4 uur. Het is zwaar werk in hete hallen met een hoge luchtvochtigheid en veel lawaai. Ook moet er veel gesjouwd worden met bakken en klossen. Kinderen maken een groot deel uit van de arbeidskrachten en werken evenveel uren als de volwassenen. Ze knappen vaak de naaste karweitjes op. Pas met de invoering van de leerplicht in 1901 werken kinderen onder de twaalf jaar niet meer in de fabrieken. Officieel was dit vanaf 1874 (het kinderwetje van Van Houten) al verboden, maar er werd niet gecontroleerd.

Gehuwde vrouwen werken meestal niet meer buitenshuis, maar het kost hen veel energie om de eindjes aan elkaar te knopen en mensen, huis en

Wie is wie?

Het gezin van Mauds tante lijkt geïnspireerd te zijn op het gezin van Netty's oom Bernard en tante Bertha. Als enige Spanjaardfamilie in Borne namen zij geen Elias-kind op. Haar neef Hugo, met wie ze goed praten kan, is mogelijk de latere directeur Karel. Overigens is Maud niet de enige opstandige in deze familie. Opmerkelijk is dat juist in dit gezin van Bernard twee kinderen dwars liggen. Frits treedt niet in de fabriekssporen van zijn vader, maar wordt binnenhuisarchitect, met sympathieën voor de arbeidersklasse. Mathilde wil niet trouwen met de huwelijkskandidaat die haar ouders uitgezocht hebben. Ze is verliefd op een ander. Haar ouders sturen een detective op haar geliefde af en dreigen hun dochter te onterven, maar Mathilde houdt stand.

kleding schoon te houden. Mannen en kinderen hebben vaak ook nog allerlei taken in huis of in de groentetuin. Bepaald geen leven in ledigheid.

In *De jonge strijd* wordt Maud 'de socialiste' genoemd. Ze bezoekt arbeidersgezinnen om te praten hulp te brengen: etenswaren, kleding, of in de winter dekens en brandstof.

*Nou, ik ben geen socialist. Ze denken dat ik te werk ga volgens stelregels en ik weet er niets van. Ik doe alleen, wat ik denk dat m'n plicht is. Nu zijn ze me er hatelijk over, en zeggen dat ik me populair wil maken en al die dingen meer. Dat is niet waar. Maar als ik zie, dat mensen, die dag aan dag werken en niet genoeg verdienen om hun gezin te onderhouden, dan moet ik ze toch meegeven van m'n overvloed.*⁵

Ze vindt dat de arbeiders slechte werkomstandigheden hebben:

't Was druk op straat van mensen, die van de fabriek kwamen en naar huis gingen eten. Ze groetten vriendelijk en Maud kreeg een zenuwachtige rilling, toen 't opeens door haar hoofd schoot, dat

*die lui 't allemaal zoo ellendig zouden hebben, bij dit weer in benauwde zalen. En ze overlegde bij zichzelf, dat, als zij de fabriek moest leiden, er dan in den zomer niet op 't heetst van den dag zou worden gewerkt en ze werd verdrietig, dat het nu niet zo was.*⁶

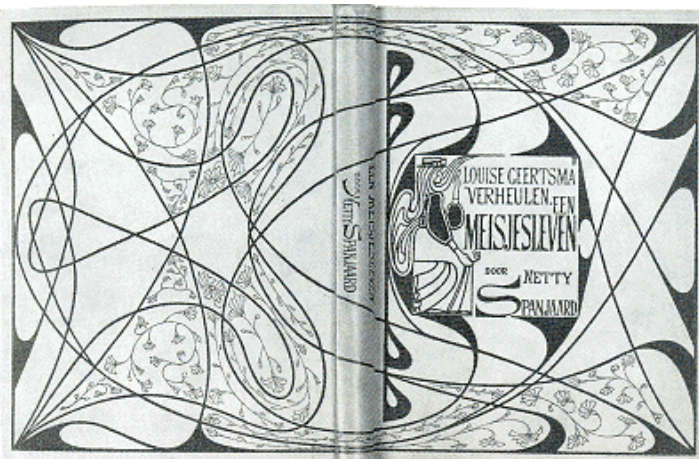
Mauds rechtvaardigheidsgevoel wordt in haar kringen belachelijk gevonden. De wereld is nu eenmaal zoals die is en daar heb je je maar bij neer te leggen. Grootvader begrijpt niet waar Maud zich mee bemoeit: ieder moet maar voor zichzelf zorgen. Ze hoeft zich niet te verbeelden dat zij er 'eerlijkheid in zou kunnen brengen'. Haar gedrag doet haar grootvader verdriet, maar hij laat haar haar gang gaan. Met haar tante – bij wie ze na de dood van grootvader in huis woont - komt het tot een flinke botsing.

Tante: *Ik vind het niet gepast, dat je dekens en etenswaren naar de arbeiders brengt. Je hoeft niet zoo je best te doen, om je populair te maken, dat is bespottelijk. [...] Het is je oom openlijk een slag in 't gezicht geven. Net of jij vindt, dat hij geen voldoende loonen geeft.*⁷

Maud antwoordt: *Over de loonen wil ik mij geen oordeel aanmatigen. Oom zal misschien niet meer kunnen geven. Dat kan mij ook verder niet schelen. Maar als ik bij de mensen kom en 'k zie dat ze door ziekte of ongeluk of door al te grote huishoudens gebrek lijden, dan help ik ze met kleeren of eten of brandstof. 'k Geef nooit geld.*⁸

In een artikel in *Eigen haard* bekijkt Netty de arbeidersstrijd vanuit een fabrieksmeisje. Ze noemt het een dom meisje, 'zoals allen'. 's Avonds in bed na haar eerste werkdag peinst dit meisje:

*De dochters van den patroon waren zeker niet zo moe als zij; wat heerlijk toch, zoo rijk te zijn en niets te hoeven te doen en paarden en rijtuigen te hebben. Nee, ze mocht niet afgunstig zijn... Misschien was die moede pijn in haar rug wel de straf op d'r afgunst.*⁹

Het boekomslag dat Jan Toorop maakte voor Netty Spanjaard.

Jan Toorop (1858-1929)

Jan Toorop was één van de belangrijkste Nederlandse kunstenaars van zijn tijd. Hij begon als een impressionist, maar ontwikkelde een symbolische stijl. Naast schilder was hij portrettekenaar, maar ook ontwierp hij keramiek, affiches en boekbanden. De Nederlandse art nouveau wordt vaak met zijn werk geassocieerd. In de laatste twintig jaar van zijn leven was hij sterk rooms-katholiek geïnspireerd.

Netty heeft hem al als kind gekend, want hij tekende een portret van haar dat niet bewaard is gebleven. Haar boek *Connie* draagt ze aan hem op: 'Dit boek draag ik met heel veel vriendschap op aan den heer J. Toorop.' Helaas is er verder niets over hun vriendschap bekend.

En zo probeert Netty zich te verzoenen met het grote verschil tussen haar leven en dat van arbeiderskinderen.

De schrijfster onze hulde

Hoe werden haar boeken ontvangen? In verschillende bladen verschenen advertenties en recensies. De recensies zijn voorzichtig positief, maar de Telegraaf is ronduit negatief over haar eerste boek *Connie*:

'[E]en zeer kinderachtig, weinig interessant boek'. Volgens de krant is ze zelf nog te veel een jong meisje om hier goed over te kunnen schrijven. Toch onthaalt diezelfde krant - nog geen jaar later - haar boek *Jonge strijd* juichend: *Het is een der mooiste boeken, die wij van dit jaar in handen kregen. Levendig, boeiend, kort en krachtig, aandoenlijk [...] 't is een boek om erover in geestdrift te geraken. [...]* De schrijfster onze hulde!¹⁰

Eén van haar boeken is anno 2017 nog bekend omdat Jan Toorop de omslag en enkele tekeningen maakte.

De strijd met haar dochter

In 1901 vertrekt Netty met haar pleegouders naar Arnhem. Alexander treedt in dat jaar af als directeur bij de firma Spanjaard en wordt er commissaris. Netty schrijft nog enkele artikelen en zou de damesrubriek in een sportblad gaan verzorgen, maar van dit blad is er alleen een proefnummer verschenen. Het wordt stil om haar heen. In 1921 gaat ze enkele jaren in Amsterdam wonen. Daarna vertrekt ze naar Genève, waar ze in 1925 - 41 jaar oud - trouwt met Adrien-Louis Billot. Alle vrouwelijke gasten op haar huwelijksfeest krijgen een gouden armband cadeau. Dochter Caroline wordt in 1926 geboren. Wanneer Adrien-Louis ontslagen wordt als tolk bij de Volkenbond, verhuist het gezin naar Monaco. Kennelijk is Caroline net zo strijdvast als haar moeder, want het komt tot een breuk met haar ouders over de keuze van haar vrienden (Caroline zal uiteindelijk vier keer trouwen). Deze breuk wordt hersteld als Caroline een dochter krijgt: Mirjam. Netty's schrijftalent uit zich nu in wekelijkse brieven aan haar dochter. Als ze elkaar na een periode van vijf jaar weer ontmoeten, blijft Mirjam bij haar grootouders achter en wordt door hen opgevoed. Netty leeft zich nu uit in het verzinnen van verhalen voor haar kleindochter.

Netty Spanjaard met dochter Caroline en kleindochter Mirjam.

Netty overlijdt in 1959, haar man is al eerder overleden. Haar kleindochter Mirjam is dan twaalf jaar en Caroline neemt de zorg voor haar dochter weer op zich.

Met dank aan

Paul Denekamp en Jaap Grootenboer voor het beschikbaar stellen van hun materiaal.

Bronnen

- Aankondiging verschijnen De Nederlandsche Sportrevue. *Het Sportblad*, jrg. 10, 24-12-1902.
- Advertentie (naamsverandering) *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant*, 14-5-1998.
- Archief Hengelo: Genealogie, GB 57574.
- Boekbeoordeling: *Connie: De Telegraaf*, 2-12-1901. *Jonge strijd: De Telegraaf*, 29-11-1902.
- Brouwer, F. & M. van Eijndhoven. *Fabrieksarbeidsters in de Twentse textiel*. Kandidaatsscriptie economische en sociale geschiedenis Rijksuniversiteit Utrecht. Utrecht: 1980.

- Citroen, K.A. *De familie Spanjaard. Een overzicht van de afstammelingen van Salomon Jacob Spanjaard (1783-1861) en Sara Dina van Gelder (1793-1882)*. Borne: Vereniging 'Berith Salom', 1981.
- Denekamp, P. Netty Spanjaard. Een meisjesleven. *Mishpagazette*, voorjaar 1996. Netty Spanjaard. Een vrouwenleven. *Mishpagazette*, najaar 1996. Netty Billot-Spanjaard. Deel 3. *Mishpagazette*, voorjaar 1997.
- Spanjaard, M. & P. Denekamp *Verweven met Twente. De joodse fabrikantenfamilie Spanjaard (1800-2000)*. Zutphen: Walburg Pers, 2011.
- Spanjaard, N. *Connie*. Utrecht: Honig, 1900. (Dit boek is eerder bij een andere uitgever uitgegeven). Een uit velen. *Eigen haard*, 1901, 10, 27-28. *Jonge strijd*. Utrecht: Honig, 1899. *Louise Geertsma Verheulen. Een meisjesleven*. Amsterdam: Veen, 1899.
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Jan_Toorop

Noten

1. Spanjaard, N., *Jonge strijd*, (1899) p. 5.
2. Idem, p. 8.
3. Idem, p. 6-7.
4. Idem, p. 18.
5. Idem, p. 105-106.
6. Idem, p. 8.
7. Idem, p. 187.
8. Idem, p. 188.
9. Idem, p. 29.
10. *De Telegraaf*, 29-11-1902.

'n Kroezeboom

Meestentieds dreg hee vol trots
de blare dee de weend verdreg
ze zwaait de hele zommer oew
too, langs oew lange levensweg
De zonne schient d'r daangs op los
en snachens gif de moan
As 't helder is 'n glimlach too
d'n kroezeboom bevloang
hee hef zien sporen wal verdeend
zien armen oet'espreid
vuur wee d'r onder rusten wol
Of zien verdreet verschreit.
En as de blaar verkleurd en daalt
Zien armen kaal verstrekt
Verstokt, verstieft as boezeweend
De kroeze met snee bedekt
Dan steet hee doar op 't kale laand
verstild, verlangend noar 't veurbiej
woar alles wier is zoas 't was
de leu wier rust veendt en verbliejdt

Zwier Kremer

Zilveren jubileum museum Bussemakerhuis 14 mei 2018, een feestelijke dag

Helmich Kleerebezem en Liesbeth Hassink

De geschiedenis van het Bussemakerhuis is onlosmakelijk verbonden met die van Borne. De fraaie gevelsteen in de voorgevel laat het jaar 1779 zien, samen met de initialen van Jan Bussemaker, Tryntjen Hulshoff en hun kinderen Adam en Martje. Het pand kreeg in dat jaar haar huidige vorm. Nadat de familie Bussemaker het pand verliet, kende het huis nog verschillende particuliere bewoners.

Een korte terugblik

Bijna tweehonderd jaar later, op 3 september 1959 werd het statige linnenredershuis ondergebracht in de Stichting Bussemakerhuis om leegstand en verval te voorkomen. Er volgde een ingrijpende restauratie. Na het gereedkomen werd het huis op de Rijksmonumentenlijst geplaatst en opnieuw, voor een gedeelte, verhuurd. Alleen beide voorkamers waren in die tijd toegankelijk voor de Vrienden van het Bussemakerhuis.

In de periode 1991/1993 volgde opnieuw een noodzakelijke restauratie, waarna op 14 mei 1993 het

huis haar deuren officieel opende als museum. Vanaf dat moment was het gehele pand dagelijks toegankelijk voor bezoekers. Extra feestelijk was in dat jaar het bezoek van Koningin Beatrix, die de lunch gebruikte in het Bussemakerhuis tijdens een bezoek aan Overijssel.

Ontwikkeling

In de jaren die volgden heeft het huis zich ontwikkeld tot een gastvrij onderkomen voor vele Bornenaren. Het aantal vrijwilligers groeide. In deze jaren werd ook het weven steeds belangrijker. Onder de

Vrijwilligers van .museum Bussemakerhuis tijdens het uitje in november 2017.

bezielende leiding van Jan van Nuenen werd een weefgroep opgericht. Tot op de dag van vandaag zijn nog veel weefsters actief, die in die periode hebben leren weven.

Vanaf 2010 heeft het museum, qua museale invulling, een aantal duidelijk geformuleerde doelstellingen en ambities gerealiseerd. Om de verhaallijnen binnen het museum beter te laten aansluiten op de historie van het pand is in 2012 het Herinrichtingsplan 'Meer mensen, meer linnen, meer museum' uitgevoerd.

Bezoekers worden geïnformeerd over de algemene geschiedenis van Borne, maar de nadruk ligt op het rijke textielverleden met als belangrijkste onderwerpen:

- Wat is linnen, geschiedenis en actualiteit
- Wat is een fabrikant, hoe werkte de linnenhandel in Twente
- Welke samenhang bestond er tussen de Doopsgezinde religie en de linnenhandel
- Geschiedenis van het huis

In 2016 is in de voorkamer op de bovenverdieping de bedrijfs- en familiegeschiedenis van Spanjaard ondergebracht.

Toekomst

Vandaag de dag is het museum aangesloten bij de museumvereniging en mag het predicaat 'geregistreerd museum' voeren. Met vernieuwde kennis en blijvende ambitie wil het museum in de komende jaren haar bestaansrecht verder verankeren binnen het culturele veld, zowel binnen als buiten de gemeente Borne. Dit door middel van een duidelijke koers, die voor iedereen herkenbaar en begrijpelijk is. Een gezonde bedrijfsvoering is essentieel. Hiermee blijft de kwaliteit en continuïteit van het museum waarborgd.

Gelukkig mag het museum zich de afgelopen jaren op een duidelijk groeiend aantal bezoekers verheugen. Kwalitatieve tentoon-

stellingen, een professioneel opgezet educatief programma voor de scholen, samenwerking met cultuurgerichte instellingen en natuurlijk de inzet van alle vrijwilligers vormen hiervoor de basis.

Vrijwilligers

Op dit moment heeft het museum 70 zeer gedreven en professioneel ingestelde vrijwilligers. Zij werken binnen hun eigen interesseveld als: gastvrouw, weefster, educatiemedewerker, administratieve kracht, collectiebeheerder, medewerker t.b.v. tentoonstellingen en/ of onderhoud. Deze vrijwilligers zijn onbetaalbaar. Zij vormen het kloppend hart van de organisatie en geven dagelijks een gezicht aan het museum!

Tentoonstellingen

Naast de vaste expositie realiseert het museum jaarlijks een viertal wisselexposities. Deze worden aangevuld met lezingen en workshops, die aansluiten op het thema.

Voor het komend seizoen zijn de volgende exposities gepland:

Mooi in de Plooi 8 april – 15 juli 2018

Van Alle Kanten 1 augustus – 16 september 2018

Uit Borse Bodem 28 september – 14 oktober 2018

Achtergrondinformatie over de tentoonstellingen vindt u op www.bussemakerhuis.nl. Het museum is toegankelijk met de museumjaarkaart. Leden van de heemkundevereniging hebben gratis toegang.

Ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum wordt het boekje 'ACHTER DE DEUR VAN DE FABRIKEUR' uitgegeven met de geschiedenis van het huis. Het boekje is rijk geïllustreerd en telt 48 bladzijden. Het is vanaf 16 mei te koop in het museum. Verkoopprijs € 7,50

Met dank aan:

Jaap Grootenboer

De deur uit gejaagd.....

Anja Tanke

Als je als man door je vrouw de deur wordt uit gejaagd, dan moet er toch wel wat aan de hand zijn! De echtelieden zijn pas twee maanden getrouwd en het nest ligt al onder de boom. De echtgenoot vraagt uiteindelijk de burgemeester om hulp.

Dit toch wel aandoenlijke briefje vond ik in de ingekomen stukken van het gemeentebestuur. De schrijver, Berend Jan Brinkerink leeft inmiddels vijf jaar gescheiden van zijn vrouw Jenneken Tese-link. Hij wil scheiden, wel graag gratis, want hij heeft geen geld! Dat was al eerder het probleem.....

De originele brief staat op deze en de volgende pagina afgedrukt. Voor de leesbaarheid is de tekst uitgetypt en op enkele plaatsen voorzien van leestekens.

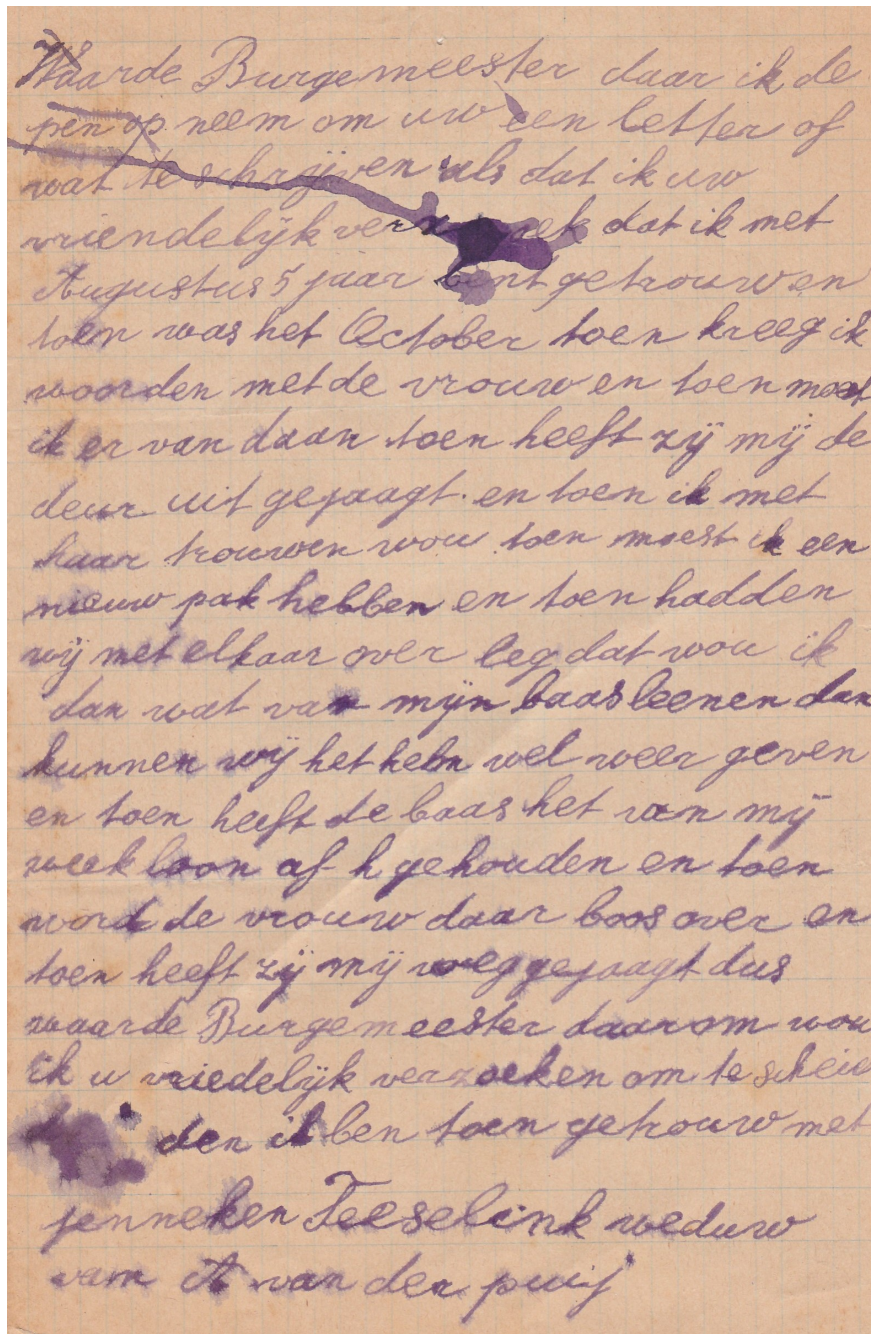
Waarde Burgemeester,
daar ik de pen op neem om uw
een letter of wat te schrijven als
dat ik uw vriendelijk verzoek: Dat
ik Augustus 5 jaar bent getrouw
en toen was het Oktober (1900)
toen kreeg ik woorden met de
vrouw en toen moet ik er van-
daan toen heeft zij mij de deur
uitgejaagt.

En toen ik met haar trouwen
wou, toen moest ik een nieuw
pak hebben. En toen hadden wij
met elkaar overleg dat wou ik
dan wat van mijn baas leenen
dan kunnen wij het hem wel
weer geven. En toen heeft de
baas het van mij weekloon afge-
houden en toen word de vrouw
daar boos over en toen heeft zij
mij weggejaagt. Dus waarde
Burgemeester daarom wou ik u
vriedelijk verzoeken om te schei-
den.

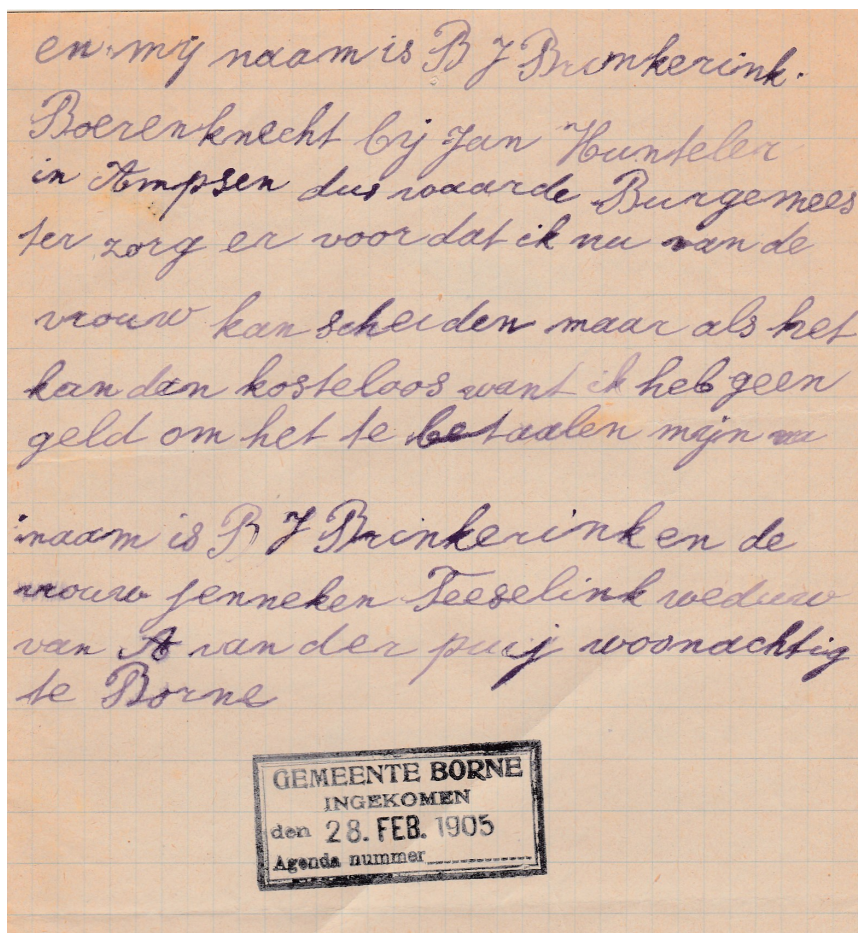
Ik ben toen getrouw met Jenne-
ken Teeselink, weduw van A.
van der Puij en mij naam is B.J.
Brinkerink boerenknecht bij Jan
Hunteler in Ampsen.

Dus waarde Burgemeester zorg
er voor dat ik nu van de vrouw
kan scheiden maar als het kan
dan kosteloos want ik heb geen
geld om het te betaalen.

Mijn naam is B.J. Brinkerink en
de vrouw Jenneken Teeselink
weduw van A. van der Puij
woonachtig te Borne.

Waarde Burgemeester daar ik de
pen op neem om uw een letter of
wat te schrijven als dat ik uw
vriendelijk verzoek dat ik met
Augustus 5 jaar bent getrouwen
toen was het October toen kreeg ik
woorden met de vrouw en toen moet
ik er van daan toen heeft zij mij de
deur uit gejaagt. en toen ik met
haar trouwen wou toen moest ik een
nieuw pak hebben en toen hadden
wij met elkaar over leg dat wou ik
dan wat van mijn baas leenen dan
kunnen wij het hem wel weer geven
en toen heeft de baas het van mij
weekloon af gehouden en toen
wordt de vrouw daar boos over en
toen heeft zij mij weggejaagt dus
waarde Burgemeester daarom wou
ik u vriedelijk verzoeken om te schei-
den ik ben toen getrouwe met
jenneken Teeselink weduw
van de van der puij

Het huwelijk tussen Berend Jan en Jenneken wordt voltrokken in Stad Almelo op 23 augustus 1900. Zij is dan weduwe van Aart van der Puij. Op 13 november 1900 wordt Berend Jan uitgeschreven naar Lochem om nooit meer in Borne terug te keren. Jenneken blijft hier wonen met haar zoon Cornelis uit het eerste huwelijk. Vier kinderen uit het huwelijk met haar eerste man heeft ze dan al begraven. Cornelis overlijdt in 1910. Een jaar later vertrekt Jenneken naar de gemeente Weerse-lo. In 1913 is ze weer terug in Borne. Ze wordt ingeschreven in het dienstbodenregister op het adres A9. Later staat ze ingeschreven op adressen in de Weerselose-dwarsweg en de Nieuwe Kerk-straat.

Berend Jan overlijdt in de gemeente Eibergen op 13 mei 1931. Zijn vrouw wordt niet in akte vermeld. Jenneken overlijdt in Almelo op 5 mei 1940 als weduwe van Aart van der Puij en Berend Jan Brinkerink.

De echtscheiding heeft niet plaatsgevonden.....

Schenkeningen aan het HIP in 2017

Harry Rouhof

M. Kokkeler (Borne)	nalatenschap vader; boeken en bidprentjes
G. Morselt (Borne)	boeken
J. Schokker (Borne)	oude krantenartikelen; De Draad v/d Toekomst (boek)
H. Adams (Borne)	foto's en fotoboekje
E. Westerbeek (Borne)	bidprentjes en kerkboekjes
H. Hiethaar (Borne)	boeken en krantenknipsels
H. Nijhof (Borne)	jaargangen SpinSpan; 40 jr. rondom Theresia
Bibliotheek (Borne)	boeken en kadastrale atlas
B. Haarhuis (Borne)	oude foto en oude fietskaart
Gidsengroep Oud Borne	Langs oude Twentse kerken
H. Westerbeek (Borne)	archieff Oranjevereniging
G. Weber (Borne)	archieff Bornse familie
Dhr. Perik (Borne)	foto de Bleek(1960)
J. Leushuis (Borne)	dia's en fotoalbum 't Dijkhuis
Ten Heggeler (Borne)	bidprentjes
Taxi Konink (Borne)	bidprentjes
W. Welberg (Borne)	boek verpondingsregister
B. Wolbert (Oldenzaal)	Nuijstens: dialect van Twente
T.C. Tubantia	diverse kaarten
Radio museum Hengelo	floppy-drive
G. Weber (Almelo)	biografie fam. Weber

't Nije vangzeil

Johan Kwast

't Is in een van de eerste joaren noa 'n oorlog. Alns bleuit zo heanigan wier wat op. De Boornse Braandweer ok, zee hef zich 'n nij vangzeil an'eschaft en wil dat met eure keunsten loaten zien.

In de Boornse Courant wördt der gewag van 'emaakt. Vanoet de tweede verdeping van nen weenkel, woar rechtovoort ne greuntezaak zit, zal der 'esprungen wörden. Ankommen zoaterdag, in 'n vuuroawend, könt de leu doar kennis van nemmen. En völ leu wilt wa ees zeen hoo dat de brandweer of geet. A'j 'n luk nijplichtig bint an'eleg, dan mö'j doar zeker bij wean.

Op de Bleek en vuur de Bleekschool klöttert 't al mooi an. Binnen de kotste keren steet et der riegen dik. De snotneuzen, as aaltied, steil vuuran met 'n snuffel. De plietsiekeerls Dijkslag, Bijen en euren chef Lindeboom, hooft opdringerigen op veiligen ofstaand en regelt 't weanige verkeer. 'n Groot vangzeil wördt oet nen braandweerauto 'etrökken. 'n Stuk of wat braandweerdekeerls hooft 't vangzeil op. In ofwochting van 't springen wördt der 'estiggeld oawer: "Wee zal der van zo ne heugte dörven springen? Zal-e de butte heel hoalen?" De braandmeesters IJzereef en Braakhuis bint te oald. Möskeman en 'n groten Jan Groothengel zeet ze der ok voort nog nich vuur an. 't Mag wal nen jongen woaghals wean. Ofwochen mear.

Der keump aktie boawen achter de roeten. Drok loopt der manleu hen en wier. Eandelijk geet der 'n raam lös. Nen kearl, in oaweral en nen helm op, wosselt zich noar boeten en kleemp in de veansterbaank. 'n Paar maal geet-e duur de kniee en dan spreengt-e. Met 'n betje noaveren wördt-e beneden op'evöngen. Hee hef et der gelukkig heelhoeds of'ebrecht. Ok 't vangzeil hef et good duurstoan. 't Zeil wördt wier op'evolen en et geet met de braandweeruleu in 'n auto vot, de Hofstroat in.

Op dat tiedstip wördt der um'eroopen: "En noe zal der nog een oet de galmgeate van de oale keark springen." Nog hoger, de braandweer pakt good oet. Nen eankelen veendt 't wal good zo. 't Merendeel van de leu hooft sich richting de oale keark. De neuzen stekt De Bleek oawer, wearkt sich duur 'n Bakkerssteeg, bij "De Harmonie" 't Gruttersgeangske in en langs 't ketoor van de grutter, 't pannekoekenmelfebriek van Hulshof. Dan bint ze op 't plein vuur de keark in oald Boorn op de keenderköpkes.

't Is der nog röstig. Wel is der wat gekuier vanoet de galmgeate te heuren. 't Volk veert op ....., de braandweer keump der an. 'n Paar keerls kleait de 77 trappen op noar 'n klokkenzoolder. Net as vandaage an 'n dag, Gerard Smoors en ziene möa dat al joaren laank doot. Iederen zoaterdagmirrag um 5 uur, noar boawen "beieren". 't Eande van de wearkwekke inluden. In hogen cadans, heisteren an de drie klokkentöwwe. Tien minuten laank.

De aandere keerls goat wier an 't vangzeil. Wat vun nen buttenbrekker zal der sich van zo hoge an woagen? 't Mag wal nen ingehuuden wean, een oet 'n circus of zo. Springen vanoet 'n raam, noh ja. Mear van dizze heugte, doar zeet ze de Boornse Braandweer toch nich vuur an. De leu kriegt hoast nen stiewen nekken van 't alverdan noar boawen kieken. Eandelijk, eandelijk, doar bint 'n paar schone en 'n luk oonderbeene te zeen. Effen later is alns wier op'etrökken. De spanning nemt too. Dörft-e nich, kan-e nich duur de galmgeate kommen? Zo geet dat noch 'n maal of wat verdan. Iederbod kriegt de leu iets meer been te zeen. Hee hef wal nen oaweral an, dat is dudelijk.

Net as de torenklok half achte slöt, keump der 'n figuur oet de galmgeate zeilen; geet ok nog 'n maal oawer 'n kop. Wat vrowleu sloat de haande vuur de ogen. De stropop ploft daal in 't vangzeil. De vangkeerls graait alns rap bie mekaar, springt hals oawer kop 'n auto in en trekt de pöale.

Doar steet 't volk dan te kieken. Ze wilt 't nog nich vuur 't woord hebben dat ze mooi vuur 't läpke bint 'eholen. Och, eagenlijk hebt ze 't voort wal 'edach. Gin meanske kan 't der van dizze heugte leawendig vanof brengen. Jan van Schaffelaar is destieds 't leawen der ok bij in 'eschöten. Mear ja, den har gin vangzeil. Joa, joa. Slipesttend goat de leu oet mekaar. Zol 't den dag ok 1 april wean 'ewes?

De Boornse Braandweer, ie kriegt der mangs nich good heugte van. En noe en dan hoalt ze van 'n gräpke. Joa, "braandweeruleu, leuke leu".

Geeft met milde hand Wat Borne deed voor de getroffen en van de Watersnoodramp 1953

Stevine Groenen

Het is dit jaar 65 jaar geleden dat de Watersnoodramp plaatsvond. Zeeland, Zuid Holland en Noord-Brabant, maar ook Engeland, België en noordwest Duitsland werden hierbij zwaar getroffen. In de nacht van zaterdag 31 januari op zondag 1 februari 1953 zorgt een zware stormvloed in combinatie met springtij ervoor dat het water in de trechtervormige zuidelijke Noordzee tot extreme hoogte stijgt. Er vallen 1836 doden in Nederland, 307 in het Verenigd Koninkrijk en 28 in België. Bovendien komen 224 mensen om op zee. Een aanzienlijk aantal mensen is vermist. De schade is enorm. In heel Nederland en ook in het buitenland leeft men mee met de getroffen en. Nationaal, internationaal, maar ook op lokaal niveau worden acties op touw gezet om het leed te verzachten. Ook in Borne werden diverse acties gehouden. Welke waren dat? Daarover gaat dit artikel.

Oproep burgemeester Kaufmann

Daags na de ramp ontvangen alle inwoners van Borne een brief van burgemeester Kaufmann met daarin het verzoek mee te helpen door geld en goederen te doneren. Het motto van de brief luidt: 'Geeft, geeft veel, geeft met milde hand'. Er is behoefte aan 'dekens, slopen, schoenen en laarzen'. Het Borns Comité van het Nationale Rampenfonds zal deze giften in ontvangst nemen; de burgers worden opgeroepen de volgende dag alles klaar te hebben liggen. Als ze niet thuis zijn, mogen ze de goederen ook afleveren bij de burens. Er vertrekken uiteindelijk vier wagens met gesorteerde spullen voor het Rode Kruis.

Daarnaast vindt er door de Gezamenlijke Besturen van de Middenstandsverenigingen in Borne een registratie plaats van bruikbare spullen. Bornse zakenmensen wordt gevraagd via een brief met invulstrook aan te geven of ze bedrijfsuitrusting, gereedschap, materiaal of bedrijfsgoederen ter beschikking willen stellen. Ze kunnen deze spullen uitlenen, verkopen tegen een gunstig tarief of kosteloos afstaan. De geregistreerde gegevens worden doorgestuurd naar Rode Kruis. Dezelfde dag nog haalt het comité de ingevulde strookjes op. Het bedrijf Jonge Poerink stelt bijvoorbeeld 6 opklapbedden en 74 divanbedden ter beschikking met een gezamenlijke waarde van fl 2000,—.

Een andere vorm van hulp bieden is het ter beschikking van woonruimte voor evacués. Elf Bornse burgers melden zich hiervoor aan. Sommigen willen kinderen opnemen in hun gezin, anderen geven aan een moeder met een kind kunnen herbergen. Niet duidelijk is of en hoeveel kinderen er uiteindelijk in Borne zijn opgevangen.

Particuliere initiatieven

Er zijn ook tal van particuliere initiatieven. Bornse burgers bieden spontaan hulp aan, bijvoorbeeld om collectes te houden. Collecteren is in het hele land populair. Aanvankelijk zou op zaterdag 14 februari 1953 de nationale collecte worden gehouden, maar in het overgrote deel van de steden en dorpen zijn

**Helpt de Slachtoffers
van de watersnood.**

A.s. Vrijdagavond 8 uur precies
speelt de R.K. Toneelvereniging „Adaltens“
in de „Keizerskroon“

„Als de klok waarschuwt“
Vrolijk mysterie in 3 bedrijven.

De opbrengst is geheel ten bate van het
Nationale Rampenfonds.

Toegangskarten worden U aan huis aangeboden.

al direct na de ramp collectes georganiseerd. Daarom wordt besloten dat de Collecte Nationaal Rampenfonds de eerste twee weken na de ramp als nationale inzamelingstermijn aanhoudt. De opbrengst van deze collecte bedraagt in Borne, Bornebroek, Zenderen en Hertme totaal fl 22.493,42 (peildatum 5 februari 1953); op 14 februari is er fl 24.601,96 bijeengebracht. Landelijk wordt in totaal 138 miljoen gulden (62.5 miljoen euro) ingezameld. Naast de landelijke collectes zijn er ook andere manieren om geld in te zamelen zoals het wekelijkse radioprogramma gepresenteerd door Johan Bodegraven: 'Beurzen open, dijken dicht.' Andere initiatieven van Bornse particulieren zijn voorstellen tot het oprichten van een fonds om ge-

troffenen te steunen en het ter beschikking stellen van de jaarlijkse subsidie voor het jeugdkamp en bibliotheekboeken door de gereformeerde jeugdcentrale. De Rooms Katholieke toneelvereniging Adaltens voert in de Keizerskroon een vrolijk mysterie in drie bedrijven op: 'Als de klok waarschuwt'. De toegangskaarten worden huis aan huis verkocht en de gehele opbrengst is voor Zeeland. Het optreden levert fl 212,25 op.

Nationale en internationale acties

Er zijn ook landelijke acties die middels een brief onder de aandacht van het gemeentebestuur worden gebracht. Oudere Borne-naren kunnen ze zich misschien nog wel herinneren: de watersnoodpostzegels van 10 cent met 10 cent toeslag. Ook de watersnoodlepeltjes zijn populair. Ze worden uitgebracht door het Comité Lepeltjes-Actie in Utrecht en worden voor 2 gulden per stuk verkocht. Ongeveer 1 gulden gaat naar de slachtoffers van de Watersnoodramp. Verder is er een Jeugdactie Rampenfonds met kaarten, met daarop een schoolbordtekening gemaakt door een tekenleraar, die gekocht kunnen worden voor 25 cent per stuk. Ook is er de actie 'Kunstenaars helpen'. De Nederlandse Federatie van Beroepsverenigingen van kunstenaars Amsterdam organiseert een reizende tentoonstelling van 100 Nederlandse kunstenaars. Deze kunstwerken worden verloot. Loten kunnen worden gekocht voor 1 gulden per stuk. Scandinavische landen sturen bouwmaterialen en soms zelfs complete prefab-huizen. In heel Zeeland kan men ook nu nog huizen naar Zweeds, Noors, Deens of Fins model zien.

De Actie Rijshout

Een belangrijke bijdrage die Borne levert is de deelname aan de Actie Rijshout. Na een oproep via de radio van de burgemeester van Ouddorp op Goeree neemt burgemeester Kaufmann als eerste in Nederland het initiatief vrijwilligers te mobiliseren voor het kappen van rijshout.

Schoolbordtekening van C.F. van Neerijnen. De tekening wordt verkocht als ansichtkaart. De opbrengst komt ten goede aan de slachtoffers van de Watersnoodramp.

Rijshout bestaat uit taaie en gave rijzen (tenen, twijgen, takken of stammen) en is belangrijk voor het dichten en versterken van dijken. Er wordt er in de omgeving van Borne, rond Saasveld, Weerselo en Bornebroek, met vereende krachten rijshout gekapt, verzameld en getransporteerd. In Saasveld is dhr. Hesslink coördinator, in Bornebroek dhr. Jannink. Het rijshout wordt gebruikt voor het maken van zinkstukken en voor het bekleden van beschadigde of pas herstelde dijkgedeelten. Het is onmisbaar materiaal. Zo worden er diverse gaten in de dijken gedicht. Vooral in de gaten bij Ouddorp wordt zeer veel rijshout gebruikt.

'Er is met buitengewone spon-taniteit en doorzettingsvermogen gewerkt. Het weer was over het algemeen slecht (koud en sneeuwjachten). Een ieder prijst zich gelukkig iets te hebben kunnen doen om de gaten in de dijken te dichten. Wordt de toestand in uw gemeente reeds beter? Ik moge u sterkte toewensen in deze voor de gemeente zo buitengewoon moeilijke tijd,' zo schrijft burgemeester Kaufmann aan zijn collega in Ouddorp. Kaufmanns echtgenote laat zich ook niet onbetuigd: zij regelt dat er voldoende trailers zijn.

Ambtenaar Ellenbroek schrijft een uitgebreid verslag over de activiteiten: 'Zonder overdrijving kan gezegd worden dat Borne iets groots heeft verricht. Wat

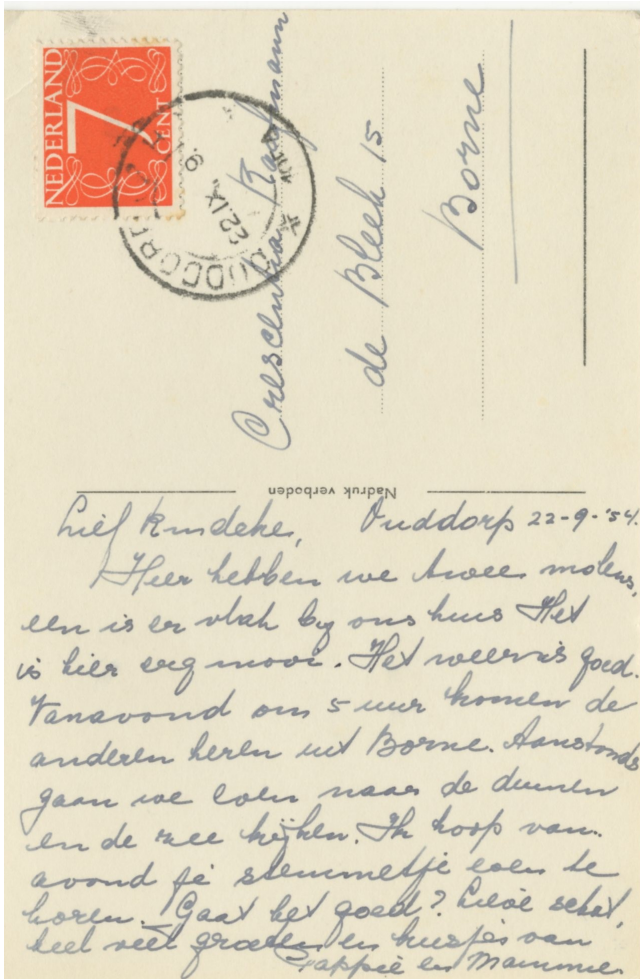

Het rijshout wordt op wagens geladen.

bij de actie het meest opviel is de grote spontaniteit die de gehele bevolking aan de dag heeft gelegd. Het is een bekend feit dat in Borne de tegenstellingen groot zijn en er weinig voor nodig is om in deze gemeente een rel te veroorzaken, doch in deze dagen, nu landgenoten in nood verkeerden, wist Borne wat haar plicht was en Borne heeft haar plicht ge-

daan en zelfs meer dan dat.' Ellenbroek vervolgt: 'Overigens was een ieder vol lof voor de wijze waarop het Bornse gemeentebestuur voor zijn mensen heeft gezorgd. De maaltijden die de mensen verstrekt werden waren zeer goed en op hoge prijs werd gesteld dat tijdens het werk nog eens een kopje koffie werd geschonken. Vooral bij koude dagen heeft zo'n simpel kopje koffie wonderen gedaan en bracht het de koude en vermoeide mannen weer nieuwe geestdrift en energie. Elke arbeider ontving bovendien iedere dag een pakje sigaretten en dat die in dankbaarheid werden aanvaard hoeft geen betoog.'

Ellenbroek schroomt niet ook enkele minpunten van de actie te noemen: 'Zeker ook bij deze actie kwamen er mensen opdagen uit sensatie. Er waren er die langer achter de kachel dan in de bossen vertoefden, ook kwamen mensen uitsluitend om een kosteloze maaltijd of een gratis pakje sigaretten en nadat ze deze bemachtigd hadden huiswaarts togen, doch het waren er gelukkig maar enkelen. Ook zijn we van grote ongevallen verschoond gebleven.'

Totaal worden er 27.982 bossen rijshout, 269 bossen latten en 1667 bossen palen verscheept; ruim 2000 personen hebben vrijwillig hout gekapt, gebonden, vervoerd uit de bossen, geladen op de trailers en gelost in de schepen. De burgemeester van Ouddorp stuurt aan burgemeester Kaufmann een uitgebreide bedankbrief om zijn erkentelijkheid te betuigen. Door de Actie Rijshout ontstaat er een warme band tussen de gemeentes Borne en Ouddorp, met enkele bezoeken over en weer. Foto Havo maakte een film over het kappen van het rijshout.

Al met al zijn er in en rond Borne diverse acties geweest om de getroffen en van de Watersnoodramp te steunen en toonde de bevolking veel betrokkenheid. In die zin heeft ze gehoor gegeven aan de oproep van burgemeester Kaufmann en met een milde hand en een mild hart veel gegeven.

Tussen Ouddorp en Borne ontstaat een warme band met enkele bezoeken over en weer. Burgemeester Kaufmann en zijn echtgenote sturen vanuit Ouddorp in september 1954 een kaart naar hun dochter in Borne:

"Lief kindeke, Hier hebben we twee molens een is er vlak bij ons huis. Het is hier erg mooi. Het weer is goed. Vanavond om 5 uur komen de anderen heren uit Borne. Aanstonds gaan we even naar de duinen en de zee kijken. Ik hoop vanavond je stemmetje even te horen. Gaat het goed? Lieve schat, heel veel groeten en kusjes van Pappie en Mammie."

Bron: Gemeentearchief Borne. Secretarieearchief 1929—1960, inv. nr. 978 Stukken betreffende de aktie "Rijshout 1953" voor de getroffen en van de watersnoodramp uit het plaatsje Ouddorp, 1953 – 1955.

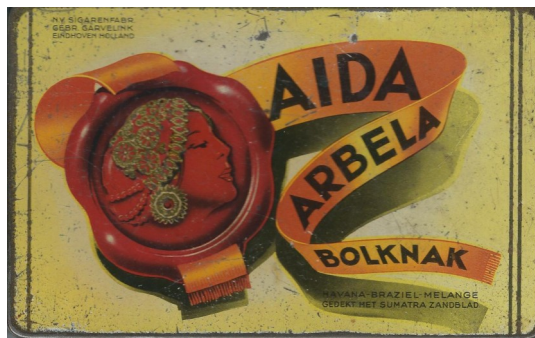
Familiearchieven

Ton Boswerger

Zoals vaker ging ik ook deze woensdag weer naar het HIP. Gezellig een aangekleed kopje koffie, even bijpraten, een paar overcomplete bidprentjes bij de nieuwe eigenaar afleveren en enkele correcties aanbrengen. Een paar hand- en spandiensten verlenen en even in het postvakje kijken. En daar lagen, geschonken door een voor mij onbekende schenker, een oud sigarenblikje en een door de tand des tijds getekend kartonnen doosje. Daarvoor natuurlijk onze hartelijke dank. Wij zijn daar altijd blij mee!

Mijn eerste gedachte was om uit te zoeken wie de schenker was maar met deze schenking thuis zag ik daar weer van af. Een uitdaging! Eens kijken of ik daar met eigenlijk weinig meer dan mijn labtop iets verder mee zou kunnen komen. Omdat ik dat zelf leuk vind, om daar de nog onbekende schenker mogelijk een plezier mee te kunnen doen en omdat ik dan aan de redactie van *Boorn & Boerschop* weer een stukje kan sturen.

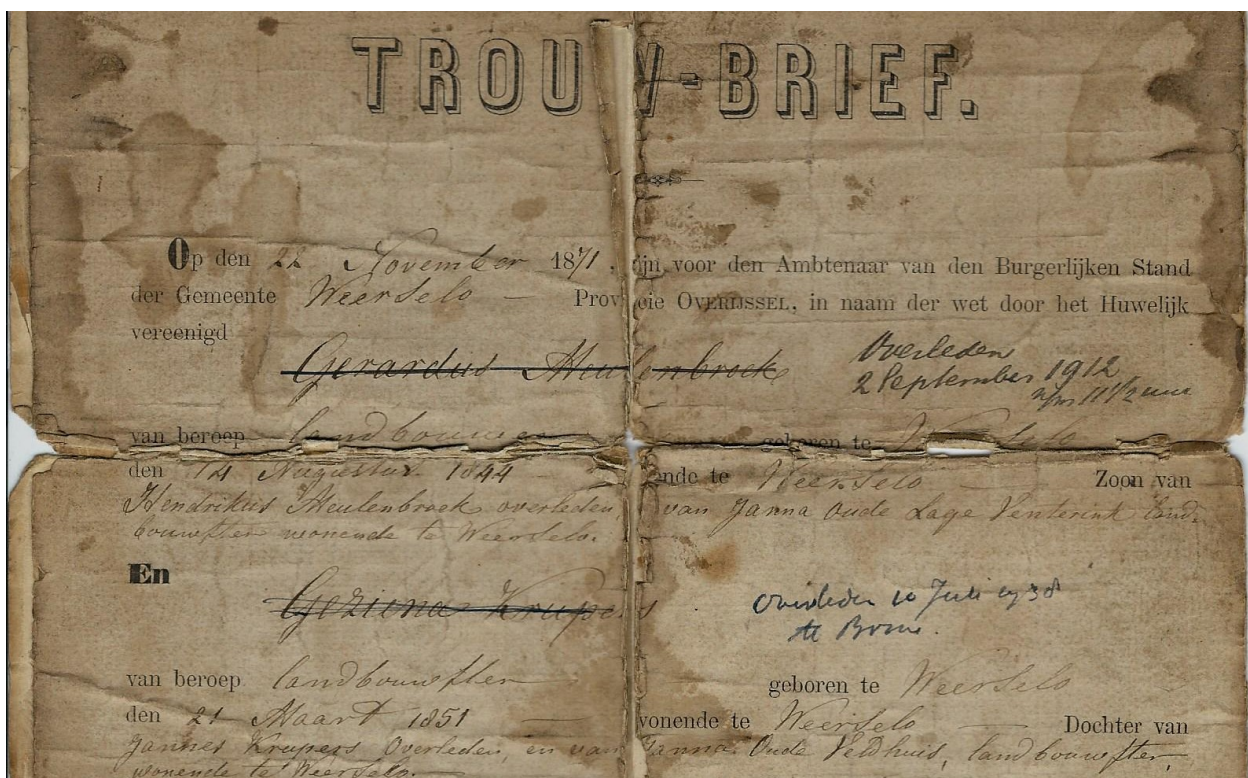
Wat zat er nou zoal in dat blikje? Allereerst de restanten van wat ooit een trouwbrief uit 1871 was geweest. Nog nauwelijks leesbaar, destijds gedrukt door Sneldruk J.T. Sommer-Almelo, met het gezin van Gerardus Meulenbroek en Gezina Krupers en

Het sigarenblikje bevatte een bijzondere inhoud.

hun acht in Weerselo geboren kinderen. Er zat ook een bidprentje bij: Marie Oude Kamphuis-Kemna, getrouwd geweest met Herman Gerhardus Oude Kamphuis, overleden in Borne 8 juni 1917 op 94-jarige leeftijd. Daarmee kom ik al wat dichter bij de familiegeschiedenis. De

acht kinderen werden met behulp van de website www.wiewaswie.nl al gauw gevonden. Evenals een aantal verdere gegevens. Het vierde kind Maria Meulenbroek trouwde 25 augustus 1905 met Johannes Oude Kamphuis. Dat huwelijk duurde slechts zo'n acht maanden want op 21 juni 1906 overleed de bruid. In 1910 trouwde Johannes met Gezina, jongere zus van Maria. Hij had daar dispensatie

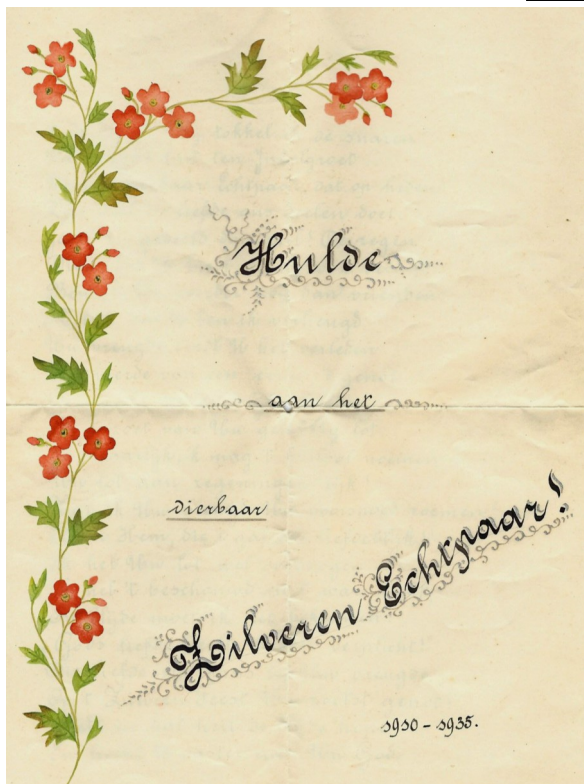
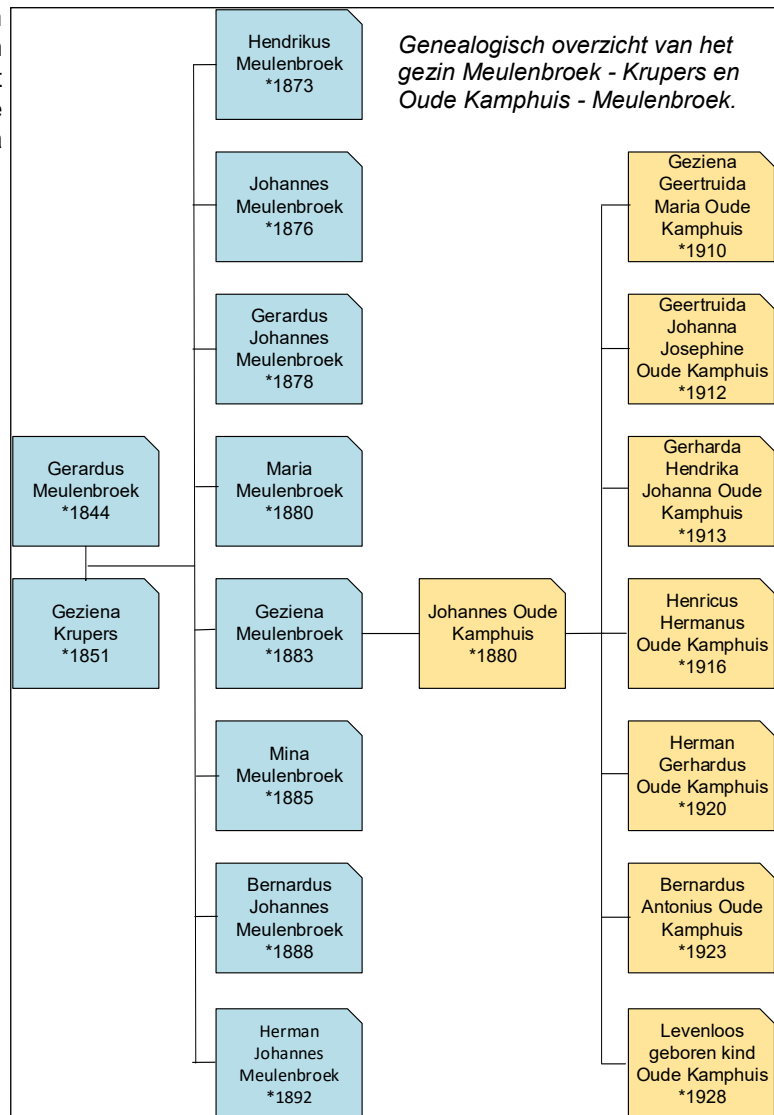

De trouwbrief van Gerardus Meulenbroek en Gezina Krupers uit 1871.

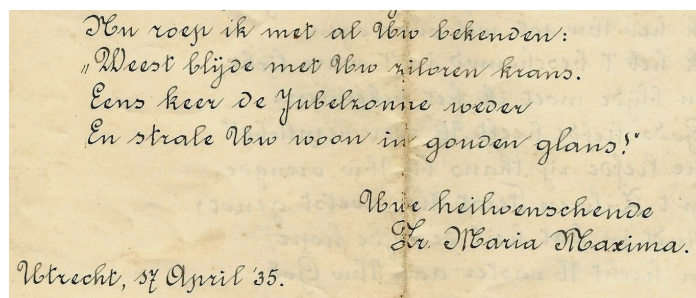
voor nodig. In 1935 wordt de zilveren bruiloft van Johan en Geziena gevierd en ter gelegenheid van dit heuglijke feit stuurt een familielid een prachtig gedicht met de aftiteling "Uwe heilwenshende Zr. Maria Maxima".

Dit kleine stukje familiegeschiedenis komt voornamelijk uit een oud sigarenblikje. Kun je nagaan wat er kan gebeuren met een verzameling familiegegevens van iemand die 30, 40 of misschien nog wel meer jaren bezig is met het verzamelen van foto's, documenten, diploma's, brieven, aktes, correspondentie, familieboekjes, voedselbonnen en bedenk er nog maar een aantal bij! Dergelijke familiearchieven komen wel eens beschikbaar na het overlijden van de maker en worden daarna mogelijk aan het HIP aangeboden. Heel eerlijk: natuurlijk zijn we daar blij mee maar eerlijk gezegd ook weer niet als daar voorwaarden aan verbonden worden. Bijvoorbeeld de voorwaarde dat een dergelijke schenking in z'n geheel volledig moet blijven. Daar kunnen wij dan helaas weinig of niets mee en zullen we met de schenker goede afspraken moeten maken hoe en onder welke voorwaarden we de schenking wél kunnen accepteren.

Tot slot: deze bijdrage naar aanleiding van een ontvangen sigarenblikje (zonder voorwaarden) van een klein stukje familiegeschiedenis kostte niet meer dan een paar uur. Een volledig familieverhaal kost

iets meer tijd! En kan ontzettend veel voldoening opleveren! Probeer het eens. En daar willen wij je op het HIP in de bibliotheek gaag een stukje verder bij helpen. P.S. Dat kartonnen doosje zat vol met religieuze plaatjes die, afhankelijk of er wel of geen tekst opstaat, uiteindelijk goed gedocumenteerd in zo'n prachtige paarse ordner "Bidprentjes", "Kerkelijke Nostalgie" of "Devotieplaatjes" terecht komen. Dat inmiddels lege kartonnen doosje? Verdwijnt na een ongetwijfeld lang leven roemloos in de prullenbak.

Het voorblad "Hulde aan het dierbaar zilveren echtbaar" en enkele zinnen uit het gedicht van Zr. Maria Maxima. Haar identiteit is helaas niet achterhaald.

Hommeles in Oldenzaal

Herman Baartman

Een van de opvolgers van pastoor Stephanus de Meijer, aan wie ik een artikel wijdde in de vorige aflevering van *Boorn & Boerschop*, was Gerhardus Johannes Hommels, geboren in Oldenzaal in 1714. In 1737, nog maar 23 jaar oud dus, trad hij aan als kapelaan bij pastoor Ensman en in 1742 nam hij de herdersstaf van Ensman over. Zijn broer Ignatius assisteerde hem als kapelaan en zus Hendrica (voluit Hendrica Elisabeth) deed de huishouding, een taak die later werd waargenomen door Christien (voluit Christina Elisabeth).

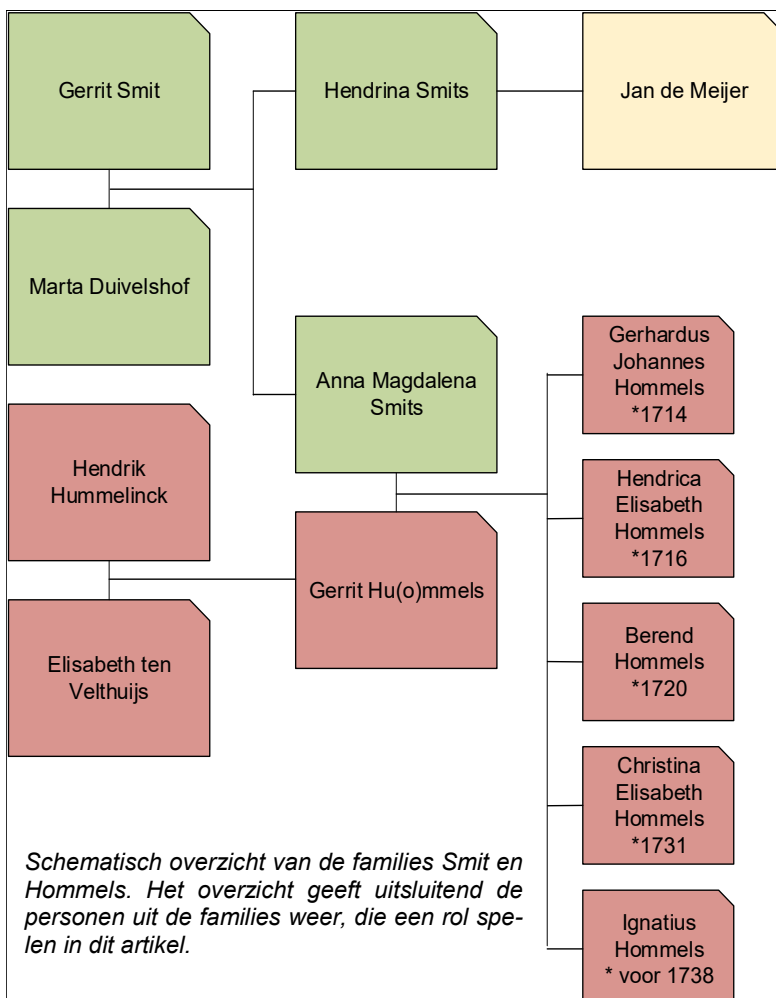
In zijn geschiedschrijving van kerkelijk Twente noteerde Geerdink over deze beide eerwaarde heren: 'Zij formeerden met hunne zuster een voorbeeldige huishouding op den Kolk in Hertme⁽¹⁾'. Maar die voorbeeldigheid van de eerwaarde broers Gerhardus Johannes en Ignatius en hun zus gold minder voor een van de andere kinderen uit het gezin Hommels, broer Berend. Berend had Janna Geertruidt ter Ellen, de denstmaagd van zijn moeder, bezwangerd en weigerde om de trouwbelofte na te komen die hij Geertruidt (zo wordt ze in de stukken genoemd), naar zij beweerde althans, gedaan had. Dat leidde tot een juridisch gevecht tussen Geertruidt en Berend dat 25 jaar geduurd heeft⁽²⁾.

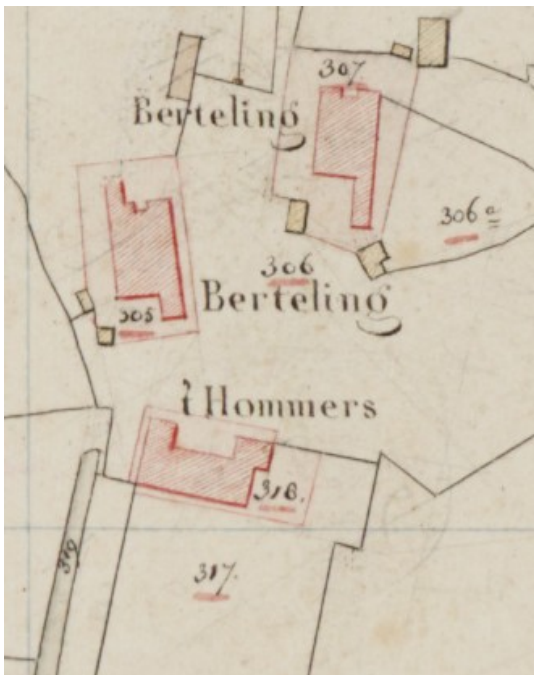
Weliswaar gaat het hier om een goeddeels Oldenzaalse geschiedenis, maar daar zal in de voorbeeldige huishouding op Den Kolk ongetwijfeld vaak over gesproken zijn en wie weet vormt ze de verklaring waarom broer Ignatius het nooit verder heeft weten te schoppen dan kapelaan, ondanks dat hij een benoeming als pastoor op zak had. Maar daarover later meer. Eerst wat achtergrondinformatie over de familie Hommels.

De familie Hommels

Pastoor Hommels stamde uit een kinderrijk gezin. Hij had zes zussen en vier broers. Vier van die zussen hadden Elisabeth als tweede doopnaam, een eerbetoon aan hun grootmoeder, Elisabeth ten Velthuijs. In het artikel over pastoor Stephanus de Meijer kwamen we haar tegen als de weduwe Hommels met wie pastoor De Meijer rond 1723 een conflict uitvocht over een erfeniskwestie. Ze was getrouwd (in 1674) met Hendrik Hummelinck, een naam die later veranderde in Hummels en vervolgens in Hommels. Hun zoon Gerrit trouwde in 1707 met Anna Magdalena Smits uit Oldenzaal. Deze Anna Magdalena had een zus, Hendrina, die getrouwd was met Jan de Meijer, een broer van 'onze' pastoor Stephanus. De scheve schaats van Berend was dus beslist niet de eerste aanleiding dat er op De Kolk in Hertme over de familie Hommels uit Oldenzaal gesproken werd.

Beide families, de familie Hommels en de familie Smit van moederskant, verkeerden in goeden doen. Gerrit Smit, de grootvader van pastoor Hommels, was procurator en later burgemeester van Oldenzaal, evenals zijn zoon Stephen. Ook zijn grootmoeder van vaders kant, Elisabeth ten Velthuijs, had niet te klagen. Dat moge bijvoorbeeld blijken uit het testament dat ze in 1728 liet opmaken ten overstaan van de burgemeester van Oldenzaal, de al ge-

Boven: Het Juffershuis of 't Hommers bij erve Bartelink, gelegen bij de Weerselosestraat, in 1763 gebouwd in opdracht van pastoor Hommels.

Links: Uitsnede van de kadasterkaart uit 1832 (sectie B blad 3) van erve Bartelink en het Juffershuis.

Foto: collectie gemeentearchief Borne nr. 008043

noemde Gerrit Smit³⁾. Misschien aardig om ter zijde te vermelden, hoe ze, alvorens ter zake te komen, mijmerde over de eindigheid des levens, wat bij het opmaken van een testament overigens niet zo vreemd is: *'Overdenkende de kortheyd des menschelijken levens, de sekerheyd des doods en de onzekerheyd van de ure van dien, ende voorgenomen hebbende niet uyt dese werelt te willen scheiden sonder alvorens van mijn nalatenschap te hebben gedisponeert..... so bevele voor af mijn siele uyt mijn sondige lichaam gescheiden synde in die genadige handen van god Almagtig, en mijn lichaam een eerlijke begraafenis gevende.....*

En dan vermaakt ze aan haar dochter Anna Margareta haar tienden uit het erve Wolgerman in Rossum alsmede haar zilverwerk, haar ongemunt goud, het gemunte zilver en gemunte goud plus de 'gerede penningen', het contante geld. Anna Margareta had in het testament een streepje voor, omdat ze, zo liet haar moeder optekenen, *'tot dese mijn hoge jaren (ze zal toen eind zeventig zijn geweest) bij mij is verbleven en de nodige handreikingen aan mij altijd heeft bewezen en andere goede redenen meer mij daar toe gevende'*. Maar voor de andere kinderen bleef er nog genoeg over. Ze bedacht ook de twee kinderen van haar overleden zus Fenneke die getrouwd was geweest met Gerrit Ensman, ongetwijfeld familie van pastoor Ensman, de voorganger van pastoor Hommels in Borne. Een vermogende vrouw dus.

De welstand van zijn grootmoeder zal er mede aan hebben bijgedragen dat ook de vader van pastoor Hommels, Gerrit Hommels, niet te klagen had. Had hij eerst de kost verdiend als schoenmaker, later had hij een vermogen verdiend als handelaar in leer, in het bijzonder door militaire leveranties. Als zakenman was hij ook actief in Hertme, misschien

omdat drie van zijn kinderen, de pastoor, de kapelaan en hun huishoudster, er woonachtig waren. Zo heeft hij in 1753 de tiende grof en smal van de havezathe Groothuis in Hertme gekocht⁴⁾ (een tiende van de opbrengst van graan en boekweit – grof – en een tiende van de opbrengst van zaken als knollen, wortelen en peulvruchten – smal). In 1756 werd hij beleend met het erve Bartelink⁵⁾. Toen hij een jaar later overleed deed zijn zoon, de pastoor, aan de heer van Ruinen het verzoek om in de plaats van zijn overleden vader met het erve Bartelink beleend te worden en daarover te mogen beschikken⁶⁾.

Ook de moeder van de pastoor had connecties in Hertme. Aan Wolter Schoemaker, hij woonde dichtbij het Groothuis, had ze in 1760 een bedrag van 400 gulden geleend⁷⁾. In 1763 liet de pastoor op het erve Bartelink een woning bouwen, het nog steeds bestaande Juffershuis, of 't Hommers, genoemd naar de pastoor. Hij was toen 49 jaar oud en zou daar nog 27 jaar wonen. Hij overleed in 1790 op de leeftijd van 76 jaar.

Ongetwijfeld hebben pastoor en kapelaan Hommels en hun zus af en toe bezoek uit Oldenzaal gehad van broer Berend. Deze trad in 1747 op als doopgetuige bij de doop van Susanna Mulder, dochter van Gerard Mulder en Elisabeth de Meijer, zijn Bornse nicht. De moeder van Elisabeth en de moeder van Berend waren zussen van elkaar. In het doopregister staat hij vermeld als *doctissimus* (zeer geleerde) *Bernardus Hommels*. Hij was jurist en heeft het ver geschopt. In 1756 promoveerde hij in Utrecht in de rechten en hij was advocaat aan het Hof van Overijsse⁸⁾.

Over de andere kinderen van Gerrit Hommels en Anna Magdalena Smits is niet veel bekend. De oud-

ste zoon, Hendrik, overleed in 1777. Hij was in 1775 beleend met het erve Wigerink of Wiegman in Groot Agelo, een leen die na zijn dood werd overgenomen door broer Berend⁹⁾. Ook Hendrik kwam wel eens langs op de pastorie in Hertme, zoals is op te maken uit het trouwregister van de parochie dat hem enkele keren als getuige vermeldt.

Op tweede kerstdag 1727 werden Gerrit en Anna Magdalena verblijd met een tweeling, twee dochters, Chrisina Elisabeth en Christina Margaretha. De eerstgenoemde is jong overleden. In 1731 tenslotte kregen ze nog een dochter, weer een Christina Elisabeth. Zij heeft in het Juffershuis gewoond; wellicht heeft ze samen met Hendrica de huishouding gedaan of die taak van Hendrica overgenomen. Ze sloot daar de ogen in 1806. Maar wat voor de rest van het verhaal vooral van belang is, is dat ze geen van allen kinderen hadden, behalve Berend dus.

Belofte maakt schuld

Het was maandagavond, 14 januari 1765. Berend Hummels was om 10 uur naar bed gegaan, een beetje vroeg voor zijn doen, maar hij ging te bedde 'met een goede verheuginge', met een stevig glaasje op. Tegen de klok van 11 was Geertruidt zijn slaapkamer in gekomen en deed hem 'door oneerbare aantasten uyt den slaap ontwaken'. Zoiets, zij het iets minder doortastend, zou volgens de advocaat ook in oktober van het jaar daarvoor al eens gebeurd zijn. Ook toen was ze zijn slaapkamer binnengekomen, 'alle eerbaarheid en schaamte ter zijden stellende' en had hem toen bij de hand gevat. Hij, wakker geworden, had toen gezegd: 'Gaat strax na je bed, ik vergeve het u voor dit maal, hetgeen sij ook dede'. Maar nu was het anders gelopen. Ze raakten in gesprek en Geertruidt had hem verteld dat 'vrouwluyden haar onpasselijk bevindende niet bevrugt konden worden', en omdat dat met haar het geval was, hoefde Berend dus nergens over in te zitten. Maar het leek Geertruidt beter dat hij met haar mee zou gaan naar haar bed 'uit vrese', zoals ze had gezegd, 'dat uw moeder of suster op morgens aan het bed komende het selve mogten bemerken'. En Berend ging met haar mee. 'Wan-

neer sijn Ed. door menschelijke swakheid overwonnen, en met haar na haar bed gegaan sijnde heeft hij haar aldaar voor de eerste en laatste reise (=keer) carnaliter (=vleselijk) bekend', aldus Berends advocaat.

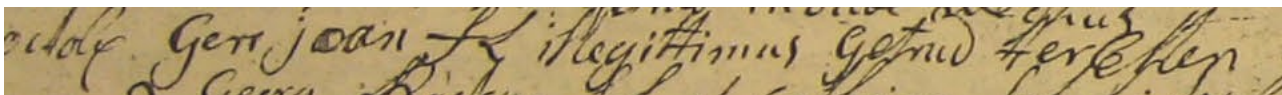
Mocht Berends moeder die volgende ochtend niets bemerkt hebben, toen dat later wel het geval was, heeft ze Geertruidt prompt ontslagen. Geertruidt was toen 25 en al 5 jaar bij de weduwe in dienst. Berend was 43. Berend had, naar hij later verklaarde, met de belofte van 'een jaarlijks sommetje', met Geertruidt afgesproken dat ze over het gebeuren zou zwijgen. Maar Geertruidt liet zich niet afkopen. Sterker nog, Berend zou beloofd hebben haar te trouwen en ze eiste dat hij zijn belofte gestand zou doen en het kind, als het eenmaal geboren was, erkennen zou. Voor het dienstmeisje Geertruidt was advocaat Hommels natuurlijk een goede partij en haar kind zou als wettige zoon van de advocaat een goede toekomst wachten. Immers, geen van de broers en zussen van Berend had nakroost en dat gaf goede vooruitzichten op het familiekapitaal. Maar Berend weigerde. Hij wenste het kind niet te erkennen en over trouwen peinsde hij al helemaal niet.

Modder

Op 4 oktober liet Geertruidt aan Berend weten dat ze 'op heden van een wel geschapen jonge soon verlost' was. Een dag of wat later werd het kind gedoopt met de namen Gerrit Johan. Berend zelf zou die naam hebben voorgesteld, de doopnamen van zijn eerwaarde broer in Hertme. Omdat Berend bleef weigeren wendde Geertruidt zich tot de rechter, in dit geval de drost van Twente, Frederik Johan Sigismund van Heiden Hompesch. Zijn zoon, Sigismund, zullen we aan het slot van dit verhaal nog een keer tegen komen. Dit was het begin van een rechtszaak die zich, zoals al gezegd, 25 jaar lang heeft voortgesleept. En daarbij ging het er stevig aan toe. Geertruidt zou, aldus Berend, 'dikwijls en verscheidene keren so met woorden als oogen, gebaardens, listen en lagen' getracht hebben hem tot onkuisheid te verleiden. Volgens Geertruidt echter had Berend bijna vier jaar lang geprobeerd om haar te verleiden, en was ze daar die ene keer op een moment van zwakheid voor bezweken. Maar het kon erger. Berend voelde zich te schande gemaakt. Zijn advocaat schreef over hem: 'Hoe ongelukkig dese gedaagde met dit vrouwspersoon is te pas gekomen, sal hij sig so lang de Heere hem in 't leven sal sparen sonder einde beklagen. Want wat kan een fatsoenlijk en eerlijk man die ambitie heeft, die sich alle dagen sijns levens so houdt buiten opsprake', meer dan wie ook in Oldenzaal, niemand te na gesproken, aan erroverendenders overkomen, 'dan dat hij sig

Het centrum van Oldenzaal met in het midden de Plechelmus basiliek. Hier zijn de kinderen Hommels gedoopt.¹⁰⁾

De doopinschrijving van Gerr. Joan, onwettige zoon van Gertrud ter Ellen.

door een vuile hoer verleid in zijn agtinge en reputatie' door de wereld gehoond bevindt? Ze deugde niet, dat vrouwmens. Ze zou het volgens hem ook met anderen hebben aangelegd. En dan eist ze, zij met haar ontuchtig verleden, ook nog een vergoeding voor de eer die hij haar ontroofd zou hebben! Dat hij, die nog nooit een 'vrouwmensch ontmaagt heeft verplicht kan worden om haar voor het verliezen van de maagdelijke blom vergoedinge of betalinge te moeten doen die een ander ligtelijk wel voor vijf ses en meer jaren geplukt heeft', dat zou, meende Berend, toch al te dwaas zijn. Hij was er achter gekomen 'dat deze klitse - (deze teef) - reeds verscheiden jaren een opspraakelijk gedrag gevoerd en de hoer zoude gespeeld hebben' en dat ze 'al voor zes, seven jaren een dronken vuile vodde geweest is'. Een paar jaar geleden hadden ene Jan ter Linde en een oom van Geertruidt haar in een laagte in de Kleine Wondersweide met iemand onder een boom zien liggen, 'en wel in een positie dat zij het venuswerk wel hadden kunnen verrigten'. Toen haar oom een kluit in hun richting had gesmeten waren ze opgestaan en te voorschijn gekomen. Andere getuigen hadden haar 'in het bijwezen van mansvolk ijdele woorden horen spreken'. Ja, zelfs toen 'ze reets zwanger ging heeft ze getuige Jan Bos, het was op Pinksteravond, menig maal gekust en gezoend'.

Maar ook Geertruidt voelde zich volgens haar advocaat in haar goede naam aangetast. Ze was, aldus haar advocaat, 'een volkoomen eerlijk en onbesproken jonge dogter en (buiten deeze enkele zwakheid voor gedaagdes betoverende minnewoorden en mondellinge beloften) een te vooren ongerepte maagd geweest', maar door hem smadelijk uitgemaakt 'voor een verleydende Delila, voor een wulpsche klitse en verleydster'. Dus zou er voor de Heeren Regteren geen twijfel moeten zijn dat 'gedaagde (Berend dus) haar allervergaanst en ongehooft heeft beledigd'. Wat die kluit betreft die Geertruidts oom gesmeten had, er is in deze zaak met heel veel modder gegooid.

Standverschil

Over Berends vaderschap kon volgens Geertruidt geen twijfel zijn. Door gelaatstrekken en houding leek haar zoon op zijn vader, 'ut ovum ovo gelijkend', zoals een ei op een ei lijkt. Maar volgens Berend viel, gezien Geertruidts levenswandel, zijn vaderschap zeer te betwijfelen. En mocht hij veroordeeld worden tot het betalen van vergoedingen of toelagen, dan diende wel bedacht te worden, dat Geertruidt maar een klompenmakersdochter was wier ouders in een half bouwvallig huisje woonden en wier moeder meermalen getrouwd was¹¹⁾ en zes

kinderen had. Ze hadden ook een stukje land, maar al met al waren huis en land op zijn hoogst 200 gulden waard en dan hadden ze ook nog eens zoveel meer schulden. Kortom, ze zijn daar met elkaar 'so arm, verschuld en behoefdig, dat ze minder in bonis hebben als niets'. Zijn moeder daarentegen, 'met een meer dan middelmatig kapitaal door de Heer gezegend' dat was een vrouw in bonis. En dat kapitaal, zo voegde hij eraan toe, heeft beklaagde, Geertruidt dus, willen toucheren. Dat verschil in stand tussen een arme klompenmaker en een bemiddelde dame diende, zo betoogde Berend, wel verdisconteerd te worden. Niet om Geertruidt meer te betalen voor het onderhoud van haar zoon, wat gezien het verschil in zegeningen door de Heer misschien billijk was geweest, maar omdat bij bescheiden levensomstandigheden geen 'onbescheiden' toelage paste. En het moet gezegd, bescheiden stelde Geertruidt zich in haar claims niet op. Mocht Berend blijven weigeren haar te huwen en ook rechtens daartoe niet gedwongen worden, dan eiste Geertruidt 8000 Carolusgulden van hem, voor 'reparatie van haare geschondene ere, bruidsschat en kraamkosten', dan wel zo veel meer of minder het gerecht billijk achtte, plus nog eens 100 daalders per jaar voor het onderhoud van Gerrit Johan. Die 8000 stond niet in verhouding, aldus de advocaat, tot de hooguit armzalige 200 die het spul van haar vader zou kunnen opbrengen. Hommels wilde niet verder gaan dan 60 gulden voor haar bruidsschat en 12 voor de kraamkosten en voor het kind een jaarlijkse toelage van 35 gulden, omdat het in Twente gewoonte was een ontmaagde dochter schadeloos te stellen in overeenstemming met haar eigen maatschappelijke positie.

Met hun advocaten kwamen Geertruidt en Berend er niet uit en op oudejaarsavond 1768 deed pastoor Groothuis een bemiddelingspoging. Berends band met de pastoor was niet alleen die van parochiaan en zieleherder. Gerard Groothuis was afkomstig van de havezathe Groothuis in Hertme, de plaats waar Berends broers hùn kudde hoedden. En zoals al gezegd had zijn vader de tienden grof en smal van het Groothuis. Berend zei toe, dat hij na het overlijden van zijn moeder Gerrit Johan zou erkennen en onderhouden alsof hij een wettig kind was en verklaarde daarbij dat hij niet dacht dat zijn broers of zussen de jongen zouden onterven of in de erfenis zouden benadelen. Maar al een paar weken later trok Berend zijn toezegging weer in. Berends moeder overleed in 1778, 90 jaar oud, maar voor Gerrit Johan veranderde er daardoor niets. Ook een bemiddelingspoging van de drost, Sigismund van Heiden Hompesch, de zoon van de rechter tot wie

Geertruidt zich nog voor Gerrit Johan geboren was had gewend, liep op niets uit.

Berend was een vermogend man. Zijn broers en zusters hadden geen kinderen. Op 28 juni 1789 maakte hij zijn verloving bekend met Christina Francisca Pröbsting uit Ochtrup. Berend was toen bijna 68, zijn verloofde 18. Gerrit Johan, 23 jaar oud intussen, begon toen prompt een proces tegen zijn vader met de eis hem te erkennen. Hij zag immers zijn eventuele erfenis al naar de kinderen van de jonge Christina gaan. Maar het mocht niet baten. In mei 1790 werd hun eerste kind geboren, Anna Magdalena, vernoemd naar Berends moeder. Daarna volgden nog Jan Gerrit Ignatius en Hendrica Christina Elisabeth en in 1800 sloot Antonetta Hendrica Christina de rij; haar vader was toen 78. Berend overleed in datzelfde jaar, Geertruidt 10 jaar later. En zo bleef het geld in de familie Hommels. Gerrit Johan overleed in 1814 in Oldenzaal, als Gerhardus Hommels, dat weer wel.

Een bequame plaats

En met Gerrit Jan Ignatius en Hendrica Christina Elisabeth, vernoemd naar de heerooms en hun huishoudsters, zijn we weer terug bij 'de voorbeeldige huishouding op Den Kolk in Hertme'. De pastoor en de kapelaan sleten daar hun dagen in ledigheid. De drost van Twente had uit wraak pastoor Hommels op non actief gezet en hem verboden diensten te houden op 't Bartelink. Reden voor die wraakoefening was de bekering van de protestantse zusjes Anna en Geertruida Hesselink uit Zenderen. Dit gedwongen vroegtijdige emeritaat duurde tot zijn dood in 1790. Ignatius zag hierin een kans om zijn broer als pastoor op te volgen. In een verzoekschrift van 24 oktober 1776 aan de Heren Gecommitteerden in Kerkelijke Zaken van de Staten van Overijssel¹²⁾ geeft hij 'met alle onderdanigheid' te kennen, dat hij al meer dan 28 jaar zowel in het district van Borne als elders in Twente als kapelaan dienst heeft gedaan, dat hij niet alleen de oudste kapelaan is, maar ook ouder is dan de meeste priesters in Twente, 'sonder dat het hem heeft mogen gebeuren tot een bequame plaats gepromoveert te worden'. En juist nu hij eindelijk een aanstelling heeft ontvangen, zo laat hij weten, op de vakante - en bequame - plaats van zijn broer, zoals blijkt uit een bericht hierover aan 'sijn Hoog Grafelijken Excellentie onsen Heeren Land Drost' heeft de drost hier bezwaar tegen gemaakt. En daarom neemt Ignatius zijn toevlucht tot de Ridderschap van Overijssel en verzoekt de Edelmogende heren zijn aanstelling te bekrachtigen. Het document van zijn aanstelling,

* * Dewyl het den Almagtigen God behaagd heeft. mynzeer waarden Man, den Advocaat BERNARDUS HUMMELS, heden middag om 1 uur, in den ouderdom van byna 79 jaaren, aan een verval van Kragten, het Tydelyke met het Eeuwige te doen verwiffelen, na van alle, by de Roomse Kerk gebruikelyke, Sacramenten voorzien te zyn, heb ik my verpligt geacht van dit voor my en myne vier Kinderen zo smertelyk verlies aan onze Vrienden en Bekenden, door deezen, kennis te geeven, zevens verzoekende van brieven van Rouwbeklag bevryd te blyven.

OLDENZAAL,
den 2 July, 1800.

CHRISTINA FR. PRUBSTINK,
Wed. Bern. Hummels.

Overlijdensadvertentie uit de *Oprechte Haarlemse Courant* van 8 juli 1800.

Bron: www.delpher.nl

van de hand van de nuntius in Brussel, Ignatius Busca en gedateerd op 15 augustus 1776 waarin hem de bediening van de parochie in Borne wordt toevertrouwd, is bewaard gebleven. Maar zijn request mocht niet baten. Waarom de drost hem de voet heeft dwars gezet is niet bekend, maar misschien heeft de kwade reuk rond broer Berend hier een rol in gespeeld.

Bronnen:

1. E. Geerdink (1895) Eenige bijdragen tot de geschiedenis van het Archidiaconaat en Aartspriesterschap Twenthe en Calendarium St. Plechelmi te Oldenzaal.
2. Voor het relaas over deze rechtszaak heb ik gebruik gemaakt van E.D. Eijken (1974). Schandaal in Oldenzaal, ofwel 25 jaar procederen over een huwelijk, *Verlagen en Mededelingen van de Vereeniging voor Overijssels Regt en Geschiedenis*, 89, pp. 51-72 en van de originele bronnen: Historisch Centrum Overijssel, Archief Staten van Overijssel, toegang 3, inv. nr. 4019 en 0033 Drostambt Twente inv. nrs. 445 en 562.
3. Archivalia van de Vereniging "De Oldenzaalsche Oudheidkamer, inv.nr 417.
4. Oudheidkamer Twente; goz g gericht Oldenzaal – marke Gammelke.
5. Drents Archief. 0605 Heerlijkheid Ruinen, inv, nr 40.
6. Drents Archief. 0605 Heerlijkheid Ruinen, inv, nr 48.
7. M.G.E. van Harten-Fransen (2004). Verhalen uit vorige eeuwen rond de gemeente Borne; deel 12, Opkomst en ondergang van de havezathe Groothuis in Hertme.
8. F. van Dulm (2012). 'Zonder eigen winne en glorie'; *Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigen*, Hilversum: Verloren.
9. Historisch Centrum Overijssel, Ambtman van het Stift Essen, inv.nr 15, blz 154.
10. <http://members.home.nl/m.tettero/Geus/Oldenzaal.html>
11. Geertruidts moeder was Maria Mulders; Berend ter Ellen was haar derde echtgenoot; in totaal had ze acht kinderen.
12. Historisch Centrum Overijssel. Staten van Overijssel, Ridderschap en Steden, en de op hen volgende colleges 0003.1 inv. nr. 5344.

Twentse bijenmarkt 80 jaar

Een bijenmarkt “zwermt” van locatie naar locatie, met name binnen de gemeente Borne

Bertie Velthuis

Bijen houden is in de loop der jaren veranderd van een niet onbelangrijk deel van het traditionele Twentse agrarische bedrijf tot een bezigheid die tegenwoordig uitsluitend door hobbyisten wordt beoefend. Van een bron van inkomsten is geen sprake meer. Des te meer is het belang van honingbijen voor de productie van ons voedsel en de instandhouding van de biodiversiteit in beeld gekomen. Bijenhouders blijven elkaar ontmoeten tijdens de jaarlijkse Twentse bijenmarkt, nu ook voor niet bijenhouders.

Bijen houden is in Twente door de eeuwen heen, binnen het gemengde agrarische bedrijf, steeds een belangrijke activiteit geweest. De schrale zandgronden leverden maar weinig op. Onderdeel van de agrarische bedrijfsvoering waren de grote heidevelden, welke ruim meer dan de helft van de beschikbare gronden besloegen. De bloeiende heidevelden boden goede mogelijkheden voor de winning van honing. In vroegere eeuwen de enige zoetstof en een niet onbelangrijke aanvulling op de inkomsten van de boer. Dat het houden van bijen belangrijk was, blijkt uit de vele gemeentewapens waarin bijenkorven zijn afgebeeld. Het hierboven afgebeelde wapen van de gemeente Borne, met daarin de bijenkorf dat zou staan voor het dorp Borne en drie bijen voor de drie (vroegere) kerkdorpen is daarvan een voorbeeld. Maar het is niet alleen het economische belang van de bijenteelt. De in sociaal verband levende honingbijen worden ook geassocieerd met eigenschappen als zelfopoffering, gemeenschapszin, ordening, reinheid en vlijt. Eigenschappen waarover wij mensen ook graag willen beschikken. Eigenschappen waarover je moet beschikken om in aanmerking te komen voor toekenning van het “Bornse Bijtje”.

Het gemeentewapen kan ook op vrolijke wijze worden gebruikt. Zo bericht de Provinciale en Zwolse Courant van 27 februari 1931 dat bij het openen van de gordijnen van de voorstelling van de Bornse revue getiteld “Woar mut 't hen?” een aantal dames rond het wapen te zien zijn. Ze zingen enige bijpassende coupletten getiteld: “De zang der bijen” op muziek van A.H. Scholten.

De 80ste Twentse bijenmarkt

Wanneer zaterdag 7 april a.s. de Twentse bijenmarkt plaats vindt zal dat voor de 80ste keer zijn. Aangezien imkers van nature geen schrijvers zijn, is over de gang van zaken van de eerste tien jaren, wanneer ze “voet aan de grond moet krijgen” weinig bekend. Moeizaam zoeken in verschillende bronnen levert toch enig inzicht op over de weg welke de markt heeft gevolgd tot ze, naar alle Twentse imkers hopen, sinds drie jaar een vaste plek heeft gevon-

den in de tuin van de Floraliavereniging te Borne.

De eerste Twentse Bijenmarkt

De Twentsche Courant en Enschedese Courant van 21 maart 1938 vermelden dat, nadat de Twentse Imkers reeds enige jaren bezig zijn, om een Twentse bijenmarkt te organiseren, er een comité bestaande uit de heren G. Schotveld (Almelo, voorzitter) Bernard Eekman (Borne, secretaris) en Lammerink (Enschede), Tijhof (Almelo) en Ter Meulen (Delden) is opgericht. Er zal nog dit jaar een bijenmarkt worden georganiseerd.

De secretaris van de commissie die de eerste bijenmarkt in 1938 te Zenderen organiseerde, is Bernard Eekman. Hij is gedurende vele jaren voorzitter van de afdeling Borne van de landelijke Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt te Wageningen. Hij is de oudste zoon van huisarts G.J. Eekman. Zijn jeugd bracht hij door in de door zijn vader gebouwde woning Hengeloschestraat 28, (nu Grotestraat 80, waar nu de familie ter Brugge woont). Zijn bijenvolken stonden op de boomkwekerij van zijn broer Rudolph (Ru) aan de Morseltdijk 16. Hij is ongehuwd gebleven. Op 2 februari 1965 verlaat hij Borne en gaat hij wonen op de Eeshof te Tubbergen.

Op zaterdag 23 april 1938 is het zo ver. In een wei-de achter café Haarhuis, het huidige “Old Coopers Hall”, te Zenderen opent de heer Schothorst officieel de markt. Hij merkt op dat het eigenlijk reeds te lang heeft geduurd voordat de Twentse imkers zich aan een hebben gesloten. Als enig voordeel van de Nederlandse Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt was volgens hem de regeling der suikerlevering. Maar de honingverkoop ondervond grote onderlinge concurrentie. De markt was vooral tot stand gekomen op aandringen van de afdeling Borne, welke pleitte voor een bijenmarkt in het centrum van Twente. Hij sprak de hoop uit dat de Twentse bijenmarkt een goede toekomst tegemoet zou gaan, welke woorden met applaus werden ondersteund. Er werden 153 korven en 78 kasten aangevoerd. De prijzen waren matig.

De Twentse bijenmarkten in de eerste tien jaar van haar bestaan

De markt in het voorjaar van 1939 is niet zo succesvol. Er was maar een geringe aanvoer van volken. Reden hiervoor zou volgens de secretaris, de heer B. Eekman, het gure voorjaarsweer zijn, waardoor de ontwikkeling der volken veel te wensen overliet. Ook beschikten vele imkers over onvoldoende voersuiker en voerhoning, zodat ze niet in staat waren de volken te voeren en in enigszins marktwaardige conditie te brengen. De prijzen liepen uiteen van fl. 3,- tot fl. 5,50. Hij spoorde de Twentse imkers aan voet bij stuk te houden. Immers jaarlijks worden in Twente en omgeving nog honderden en honderden korfvolken met een gewicht van 20 - 25 kg afgemaakt. Met slechts enkele kg accijnsvrije suiker zijn deze in prachtconditie te brengen voor de komende voorjaarsmarkt. Aanvoer en aanvoer is wat de jonge markt nodig heeft. Dan zal de Twentse markt gaan bloeien.

De Twentse bijenmarkt in de beginjaren.

Op de eerste bijenmarkten bestond de handel vooral korven. De bijen werden tot halverwege de 50er jaren van de vorige eeuw vooral in korven gehouden. Pas daarna is de imkerij overgeschakeld naar de houten kasten.

Om honing te kunnen oogsten moesten aan het eind van het seizoen, nadat de korven van de heide terugkwamen, bijenvolken worden gedood, in vaktermen "geslacht". Dit gebeurde bij ca. 2/3 deel van de volken. Het is hierop waarop Eekman wijst.

Bij het gebruik van houten kasten, met zgn. losse bouw, is dit "slachten" niet nodig om de honing te kunnen oogsten. Bovendien wordt er voor het invoeren van de volken van regeringswege zgn. gedenateerde (voor menselijk gebruik ongeschikt gemaakte) suiker gesubsidiëerd. Deze "gespaarde" overwinterde volken kunnen in het voorjaar op de markt worden gebracht. Tegenwoordig worden bijenvolken steeds meer in kunststof kasten gehouden. Op de huidige bijenmarkt zijn veel meer spullen dan alleen kasten voor de imkerij te koop.

De markt van 22 april 1940 verliep, hoewel de aanvoer ook toen matig was, veel gunstiger. De weersomstandigheden waren optimaal, zodat de bijen reeds om 7 uur "de aanwezige kopers en verkopers in wolven van honderden omvlogen" zo melden de Provinciale en Zwolsche Courant. Er wordt vermeld dat door de barre winter bijna alle imkers de helft van hun volken verloren en dat er imkers zijn die slechts een achtste gedeelte hebben overgehouden. De markt werd georganiseerd door samenwerking van elf Twentse afdelingen der NVVB. Goede volken maakten fl. 6,- tot fl. 6,50. De markt werd bezocht door de rijks-bijenteelt-consulent dr. Minderhoud en de secretaris van de NVVB, de heer H.B. Joustra.

Het is niet duidelijk of er in het voorjaar van 1941 een Twentse bijenmarkt is gehouden. Hierover is geen historisch materiaal gevonden. Waarschijnlijk is dit niet het geval. Immers tijdens de markt van 25

april 1942, welke werd gehouden in de mooie tuin van café Vogelenzang gelegen aan de weg Almelo-Zenderen, sprak de secretaris, de heer B. Eekman, over de 4de Twentse bijenmarkt. De verplaatsing naar Almelo had als reden dat in Zenderen weinig medewerking werd ondervonden. Ook nu waren de winters weersomstandigheden weer erg slecht. Men had er, gezien de grote wintersterfte, zelfs overgedacht de markt niet door te laten gaan. Maar de aanvoer van bijenvolken viel met 41 korven en 4 kasten toch nog mee. En de prijzen waren abnormaal hoog. Voor gemiddelde korven werd fl. 30.-- tot fl. 35.-- betaald. De kasten brachten gemiddeld fl. 45.-- op. Als reden voor deze hoge prijzen noemde de heer Eekman de vervoersmogelijkheden en de late aanvoer van najaar suiker. Maar ook de toegenomen vraag naar binnenlandse honing deed de prijzen van bijenvolken stijgen. Elk jaar neemt het aantal liefhebbers toe. Belangstellenden worden imkers, aldus de heer Eekman. De vraag naar bijenvolken was tijdens de bijenmarkt van april 1943 zo groot dat korven en kasten al verkocht waren voordat ze goed en wel op het terrein waren gearriveerd. Daarnaast was er reeds in de afgelopen herfst- en winterperiode en het voorjaar al veel handelgedreven. Ook nu waren de prijzen goed. Over de bijenmarkt van 1944 zelf is niets bekend. Alleen vermeldt het Dagblad van het Oosten dat er door de economische politie proces-verbaal is opgemaakt wegens prijsopdriving. In 1948 is de bijenmarkt weer terug

De Bornse bijenvereniging telt in de oorlogsjaren ruim 40 leden. Het waren voor een deel zgn. "tabaksliden". De reden hiervan was dat tabak vanaf 1942 "op de bon" was. Er was een enorm gebrek aan tabak. Echter, diegene die in die jaren een bijenvolk aanschafte en lid werd van een vereniging, had recht op een kg tabak. Deze tabak kon natuurlijk ook anders dan in de imkerspijp worden gebruikt. Dit is ook de reden dat de prijzen van de bijenvolken in deze jaren sterk oplopen en de verkoop vlot gaat.

in Zenderen. Op 16 april wordt hier op het terrein van café-restaurant 't Loar, thans restaurant "El Capone", de bijenmarkt gehouden. Er worden 256 bijenvolken aangevoerd. Op de bijenmarkten van 1949 en 1950 was het aantal aangevoerde volken met tot 400 korven en kasten erg groot.

Werd de bijenmarkt in de eerste jaren van haar bestaan eind april gehouden, later werd de vaste datum de eerste zaterdag van april. Vaak werd deze datum als te vroeg in het seizoen ervaren.

De vele locaties van de markt

Omdat het perceel bij café 't Loar, door bebouwing steeds kleiner werd en het terrein nabij een steeds drukker wordend kruispunt was gelegen werd in 1990 de locatie van de markt weer verplaatst. Er werd aansluiting gezocht bij een vee-markt /veekeuring dag in Borne. Voordeel hiervan was dat de markt niet alleen door imkers zou worden bezocht maar dat ook niet imkers zouden kennis maken met het houden van bijen. Probleem was echter dat deze markt in Borne op de zaterdag voor Hemelvaartsdag werd gehouden. In 1990 is de bijenmarkt op zaterdag 19 mei. Niet alleen werd deze datum als veel te laat in het seizoen ervaren, maar de datum van de markt werd hierdoor ook erg variabel. En tot overmaat van ramp werd de vee-markt/veekeuring na twee jaar beëindigd. De bijenmarkt is nog t/m 1994 in Borne gehouden. Wel vond de laatste 2 jaar de markt weer op de eerste zaterdag van april plaats.

Toch werd besloten de markt weer te verplaatsen en wel naar naar Bornebroek. De markt heeft tot en met 2007 op het terrein van, het inmiddels afge-

broken horecabedrijf, "Hoitink" plaatsgevonden. Vanaf 2008 vond de markt op het terrein van haar buurman "café Eef", thans "Brockie" plaats.

Een nieuwe locatie

In 2016 is de markt, omdat de standplaatskosten te hoog werden, verplaatst naar Borne. Hier is samenwerking gevonden met "de tuin- en bloemenvereniging Floralia". Een goede keus zo lijkt het. De locatie is goed bereikbaar en er is ruim voldoende parkeergelegenheid. Er kan gebruik worden gemaakt van de prachtige kantine en door de vereniging worden bloemen en planten verkocht. En, niet onbelangrijk, de inwoners van Borne hebben de weg naar de bijenmarkt gevonden. Te verwachten is dat de bijenmarkt hier een vaste locatie is gevonden.

Impressie van de bijenmarkt in 2017

BUSSCHERS OPTIEK
 Optometrist OVN Contactlensspecialist
 voor horen en zien

Nijstad 1 Borne • T. 074-2667477

Uit het leven van Gerard Wensink (1906 - 1987). Deel 4

Gerard Wensink (schrijver kroniek) en Leo Leurink (inleiding, noten en fotobijchriften)

Aan het eind van de vorige aflevering (3) neemt Gerard Wensink zowel afscheid van zijn schooltijd als van zijn zeer gerespecteerde pleegouders en keert eind 1922 terug naar zijn ouderlijk huis. Van daar uit begint hij aan zijn werkbare leven, eerst als leerling meubelmaker. Maar al vrij gauw komt hij in de bouw terecht en maakt in de jaren dertig van de vorige eeuw de crisistijd mee. Geconfronteerd met de werkverschaffing beschrijft hij een schrijnend voorval, dat een typerend beeld geeft van een voor velen moeilijke tijd. Samen met zijn a.s. zwager 'spelen' ze nog een paar jaar 'aannemertje'.

Inmiddels in de echt verbonden met zijn Leentje, verhaalt hij vervolgens over de oorlogsperiode van 1940 - 1945, waarbij hij tijdens zijn tewerkstelling in het Duitse Nordhorn, de nodige avonturen beleeft.

Als meubelmaker

Mijn eerste patroon in het meubelvak was W. Brok¹⁾, bijgenaamd 'de Piel'. Ik was eerst krullenjongen, dus 'manusje van alles' en verdiende f 1,= per week. Het eerste jaar moest ik allerlei karweitjes opknappen, zoals voor de lijmkachel zorgen, boodschappen doen, enz. Vaak moest ik samen met een oudere collega, Hennie Simonettie, met de meubelwagen (handwagen) er op uit naar Almelo of Enschede, lopend natuurlijk! We kregen dan van de baas een kwartje mee, waar we onderweg een paar krentenbroodjes voor kochten, die we onderweg, ergens aan de slootkant gezeten, op aten. 's Avonds ging ik naar de avond-ambachtsschool op 'de Bleek' (later de Prof. Gunningmavo)²⁾.

Wegens mijn MULO-opleiding kwam ik direct in de 4^e klas, hand- en lijntekenen, bouwvak. Ik had bewust voor het bouwvak gekozen, want nadat ik nog een jaar in de meubelmakerij van Nijhof en Kwast had gewerkt kwam de klad in het meubelvak en ging ik dus de bouw in. Ik kwam als leerling-timmerman in dienst van aannemer Jan Leurink³⁾ (grootvader van de tegenwoordige Leurink-broers). Ik ben daar zeven jaar gebleven en heb het vak behoorlijk onder de knie gekregen. Het is nog steeds mijn hobby. De tijden werden alsmaar slechter; de dertiger jaren, de crisisjaren, waren in aantocht en na nog een paar andere patroons te hebben gehad, besloten mijn a.s. zwager en ik om zelf maar 'aannemertje te spelen'. We verbouwden een doktershuis in Glanerbrug (dokter Eshuis), bouwden een paar boerderijen en een winkelpand in Borne en toen was dat ook weer afgelopen, want het risico werd te groot. Het werd steeds slechter, ook in de bouw en ik was kostwinner in huis. Zoals gezegd het risico was te groot, voor mij ten minste. We waren inmiddels getrouwd (4-11-1933) en waren bij vader en zijn broer Bernhard ingetrokken. Vader was te oud en Bernhard werkeloos. Ik was dus kostwinner en er moest brood op de plank komen. Dat kon er met al ons ploeteren van onze aannemerij niet af. Dus ben ik, in goed overleg met mijn zwa-

ger, gestopt. Voor hem was het beter uit te houden omdat hij nog vrijgezel en bij zijn ouders thuis was.

Na nog wat schnabbelen hier en daar meldde ik me werkloos. Ik kreeg een werkloosheidsuitkering van (ik meen) f 9,= per week plus f 3,= van de bond en moest 2 x daags naar het stempelokaal aan de Beukenhorst. Intussen kon je werk zoeken. Lukte het binnen enkele weken niet dan moest je naar de werkverschaffing; grondwerk en een schop moest je zelf kopen! Dus ik stempelde elke dag precies op tijd. Verdiende je er wat bij dan moest je dat direct opgeven en werd het van je uitkering afgetrokken.

De bedstede

En nu komt het, een klein voorval uit de crisisjaren. Op zekere dag, huiswaarts kerend van het stempelokaal, werd ik door een vrouw uit onze buurt aangeklampt met het verzoek haar te helpen bij het herstellen van een bedstee (toen nog algemeen aanwezig in oude huizen). Ze waren door de onderlagen gezakt, vertelde ze. Zo'n bedstede meestal in de muur ingebouwd en aan de voorzijde voorzien van deurtjes of gordijntjes, had een bodem van planken, waarop een laag stro met daar overheen een onderdeken of een laken. Daarover een, meestal veren, bovendeck. Er moest dus een nieuwe onderlaag in van op maat gezaagde planken. Haar man was de hele week afwezig. Hij werkte bij de werkverschaffing in de Weitemanslanden (grondwerk)⁴⁾. Ik hielp de vrouw met het uithalen van het beddengoed en het stro en kwam al gauw tot de ontdekking dat het stro vol met vlooien zat. Heb het stro er maar gauw uit gekieperd en buiten in brand gestoken. Ja en toen kwam het gesprek op de nieuwe planken en wat die wel niet zouden kosten. Het vrouwtje klaagde haar nood; ze had vier kleine kinderen en haar man was de gehele week van huis. Op zaterdag kocht ze voor 25 cent een pondje spek, bestemd voor de zondag. Bleef er iets van over, dan kreeg manlief dat op maandagmorgen mee naar zijn werk. Voor haar en de kinderen was er dan de hele week geen spek, laat staan vlees, dat kon ze niet

betalen. Ik nam de maat van de planken en ben maar gauw naar huis gegaan. Had zelf nog wat goede oude planken overgehouden van een afgebroken kippenhok, heb die op maat gezaagd en vervolgens op mijn fiets gestapeld (over het stuur en zadel). Ben lopend naast de fiets teruggegaan, heb de bedstede weer voorzien van een bodem, wat stro er in gedaan en klaar was kees. Ik wilde toen graag naar huis, want het kriebelde me van alle kanten. Bovendien kreeg ik een brok in mijn keel als ik die vrouw met haar kleine kinderen zag. Toen ze dan ook aarzelend vroeg wat ze mij schuldig was, heb ik direct gezegd: "Niks, want ik had dat hout toch over, praat er maar niet over". Ik weet zeker dat ze dat ook niet gedaan heeft. Doch de andere morgen (zaterdag)

toen ik mijn werkloosheidsuitkering in ontvangst wilde nemen, werd mij aan het loket gevraagd even in het kantoortje te komen. Men had me namelijk de vorige dag zien lopen met planken en gereedschap en daar meteen maar melding van gemaakt. Aangezien ik dat zelf, zo even, niet had opgegeven, moest men mij *f* 1,= inhouden van mijn uitkering. Men geloofde mij wel toen ik zei dat ik alles Pro Deo had gedaan, doch mijn gulden was ik kwijt. Zo ging dat in de dertiger jaren. Niet lang daarna kwam ik in de werkverschaffing. Het was hoofdzakelijk grondwerk; sloten graven, houtwallen rooien, enz. Je kreeg per strekkende meter betaald en je werkte in ploegverband, doch hoger dan *f* 17,= p. week kwam je bijna nooit. Zes weken heb ik het volgehouden; toen kreeg ik werk bij aannemer Molenveld in Hengelo. Daar heb ik bijna zeven jaar gewerkt.

Oorlogstijd, tewerkstelling in Duitsland

In 1942 midden in de bezettingsjaren werd ik opgeroepen om in Duitsland te gaan werken, want men had daar arbeidskrachten nodig. Ik weet niet naar welke plaats ik moest, maar ik zou maanden van huis zijn. Ik ben toen direct op de fiets gestapt en heb me verhuurd bij een grote aannemer in Nordhorn (D). Dat gaf wat geharrewar met de plaatselijke bureauhouder en de Ortskommandant, doch ik kreeg het voor elkaar. Ik kon elke avond thuiskomen en verdiende per week 25 Mark en een tarwebrood. 's Morgens gingen we met de bus naar Thiemsbrug in Hengelo, waar we in een garage onze fiets stalden en vandaar werden we met een bus van de 'O.N.O.G.' (Oldenzaal) naar Nordhorn gebracht en 's avonds weer terug naar Hengelo. Die bus werd met hout gestookt en had niet veel trekkracht. Tussen Oldenzaal en Denekamp kon ie bijna nooit tegen de bult op. We moesten er dan allemaal (20 man) uit om te helpen duwen. Een keer op een koude winteravond was de bus defect en zaten we om 21.00 uur nog in Nordhorn. Op 't laatst kregen we honger en kochten van een groenteboer een zak schorseneren, die we met ons twintigen rauw op aten. Om 21.30 uur kwam de bus en konden we

Een autobus uitgerust met een aangekoppelde hout-gasgenerator. Met een gelijksoortige autobus reisde Gerard Wensink in de oorlogstijd dagelijks van Hengelo naar Nordhorn.

terug naar Holland. 't Was bitter koud en er lag een flink pak sneeuw. De spoorbomen (vooraan in Nordhorn nog) waren wit besneeuwd. Onze chauffeur had dat door alle drukte en gepraat niet zo gauw in de gaten en reed er dwars doorheen. Op dat moment was men op de spoorlijn aan 't rangeren met een locomotief en deze ramde onze bus in de flank. Het portier en alle ruiten vlogen eruit. 't Was een lawaai van jewelste. De Gestapo⁵⁾ kwam erbij met veel geschreeuw en gedreig. Uiteindelijk, nadat twee van onze collega's in het 'Krankenhaus' waren beland, konden we, diep in onze jassen gestoken vanwege de gebroken ruiten, om ca. 23.00 uur weer vertrekken. Diep in de nacht kwamen we thuis.

Ook op een keer in dezelfde winter kwam de bus 's avonds helemaal niet, doch we moesten wel naar huis. We zijn toen op klompen, want schoenen hadden we niet meer, van Nordhorn naar Denekamp gelopen. Toen konden we niet meer verder, want 't was spiegelglad op straat. Van daar uit zijn we met een busje van Snoeyink naar Oldenzaal gebracht, waar ik van een oom van mij een fiets leende. Daarmee zijn we met ons tweeën, Bernhard Bartelink en ik, naar Hengelo gereden en daar onze eigen fiets gepakt. 's Nachts om 2 uur kwamen we thuis. We zijn die dag thuis gebleven, voor eigen rekening, al hebben we wel geprobeerd die dag uitbetaald te krijgen, maar dat lukte niet.

Wat het werk daar betreft het volgende: Het eerste jaar werkte ik in de buitendienst. We werden 's morgens met zo'n 10 á 12 man per vrachtwagen naar onze bestemming gebracht waar we stellingen moesten bouwen, uitkijktorens, officiersverblijven, barakken enz. 's Morgens kwamen we altijd langs een gevangenkamp voor Russische gevangenen⁶⁾. In dat kamp was, dicht aan de weg, een lange, diepe en bijna 8 meter brede sloot gegraven. Waarvoor deze diende, merkten we al gauw. Op een morgen werden er, terwijl we er langs reden, grote jutezakken in leeg geschud met daarin 's nachts gestorven Russen. We hoorden, bij wijze van spreken, de bot-

Herdenkingsstenen op kamp Fürstenfeld (Lager Wietmarschen) bij Nordhorn (zie noot 6).

ten rammelen. Men vertelde ons dat dit elke morgen plaatsvond. Niet lang daarna werd ik uit de buitendienst genomen en moest ik in de werkplaats blijven. Er was een tekort aan vaklui, vooral meubelmakers. De meesten van hen waren al naar het front gestuurd. Daar ik mij in 't begin had uitgegeven voor meubelmaker kwam ik in de 'Tische-rei' (meubelmakerij) terecht. Ik kreeg daar bijzonder mooi werk. Heb zelfs een ameublement voor de dochter van de grote baas gemaakt. Kreeg ook nog een compliment van de baas, die zei: 'Du machst immer saubere Arbeit'.

Elke morgen en avond moest je uit de bus om aan een loketje je 'Grenzschein' te laten zien. We namen ook vaak pakjes mee, voor kennissen die verderop in Duitsland tewerkgesteld en soms maanden lang van huis waren. We verzonden die vanuit Nordhorn, omdat ze dan sneller aankwamen. Je moest er echter eerst mee het grenskantoor (een houten keet) naar binnen om de inhoud te laten controleren. Ik had vaak van die klusjes. Op een ochtend kwam ik weer met zo'n pakje binnen. Aan een tafeltje zat een van de officieren zijn boterham op te peuzelen. Hij was blijkbaar met het verkeerde been uit bed gestapt, want hij snauwde me toe: 'Verdammt noch mal, du wieder? Los machen!' Ik maakte vlug het pakje open en stalde de inhoud uit. Naast allerlei andere dingen zat er ook een kerkboek bij. 'Was ist denn das?', vroeg die kerel. Ik zei, 'das ist ein Gebetbuch'. 'Ein gebetbuch, zegt die vent. 'Mensch geh doch nach Russland; wer betet nun?' Ik zeg: 'Ja, sie vielleicht nicht?' 'Nein, zegt ie, niemals, und nun schnell heraus'. Ik pakte gauw alles weer in, met de gedachte, het touwtje er in de bus weer om te doen, want die stond buiten te wachten. Even later, net toen we weer verder reden, werd er door onze chauffeur geremd. Op de treeplank stond de officier en schreeuwde: 'Wer hat mein Butterbrot gestohlen?' 'Wer war am letzten in die Bude?' 'Dat was iej Wensink', zei de chauffeur. Ik schrok me dood! 'Wieder los machen das Paket!' Het touwtje zat nog niet eens weer vast. Ik keek en

jewel hoor, tussen alle goede gaven en het kerkboek zat een half opgegeten boterham. Die had ik in de haast mee gegraaid. Iedereen lachte, dat was mijn geluk, want daardoor werd de Gestapoman iets kalmer en vroeg: 'Hast du selbst kein Butterbrot?' Ik liet hem het mijne zien. Toen stapte hij weer op met zijn halve boterham. Dat liep goed af, want vaak werd je voor zoiets al in elkaar geslagen.

Der Führer spricht!

Trouwens, op het bedrijf kon je ook het een en ander meemaken. Als Hitler een van zijn brullende en schreeuwende redevoeringen hield (via de radio), werd het werk stop gezet en moesten we allemaal mee naar de kantine, om mee te luisteren. Dat meeluisteren van ons Hollanders was meestal net doen als je sliep, iets wat de Duitsers natuurlijk niet aanstond. Op een keer zaten we er weer met zo'n man of dertig. De strijd om Stalingrad stond op Hitlers programma. Ik zat net als vele anderen met de hand onder het hoofd zogenaamd te dutten. Achter mij zat een zekere Heinz Fruhmann die niet naar het front hoefde wegens eczeem. Het was wel een echte nazi. Hij zat me steeds met een duimstok in mijn nek te porren, terwijl hij zei: 'Wensink, du darfst nicht schlafen wenn der Führer spricht'. Op een gegeven moment kreeg ik die duimstok te pakken en gooide die, wel tot mijn schrik, vlak naast een levensgroot portret van Hitler, tegen de muur, met de woorden: 'Fruhmann du darfst nicht spielen, wenn der Führer spricht'. Iedereen was klaarwakker, doch de bedrijfsleider Julius Michal, die natuurlijk naar zijn Führer wilde luisteren, schreeuwde 'Verdammt noch mal, halt die Schnautze zu!' De duimstok was stuk.

In aflevering 5 meer over Wensink in de oorlogstijd.

Noten

1. M. W. (Willem) Brok had zijn meubelzaak op het 'Bornse Veld', schuin tegenover 'Het Witte Huis', nu staat daar appartementsgebouw 'de Zwaluwborgh'.
2. Op deze plek staat nu het appartementsgebouw 'de Oude Bleekweide'.
3. G. J. (Jan) Leurink had zijn aannemersbedrijf in oud-Borne, aan de Weerselosedwardsstraat (nu Koppelsbrink). Hij bouwde o.a. Theehuis Heidelberg (nu: 'Het Pannenkoekhuis') en de 'Witte Spanjaardswoningen'.
4. Vroeger een veenmoerassig gebied in en nabij Vriezenveen, dat vooral in de crisisjaren, rond 1930, door werklozen werd ontgonnen. (Met de schop in de handen en Chief Whip (sigarettenmerk) tussen de tanden, zo gaan we naar de Weitemanslanden, zongen de ontginners in die tijd.)
5. De Gestapo: de Geheime Staatspolizei, was de politieke of geheime politie in nazi-Duitsland (1933 - 1945)
6. Wensink duidt hier op het kamp Fürstenfeld Wietmarschen, in de buurt van Nordhorn, een van de vijftien Emslandlager. Aanvankelijk was het kamp verzamelen doorgangskamp voor Poolse en West-Europese militaire krijgsgevangenen. Later, in 1941, bevonden zich hier 2.700 Russische krijgsgevangenen. Velen hier van stierven aan tuberculose.

Boekennieuws

Jan F. Deckwitz

Titel : Een nieuwe hemel op nieuwe aarde
Auteur : Hans Sebastiaan Boerema
ISBN : 978-90-827848-0-0
NUR : 704
Aantal blz. : 145
Uitgever : de Hervormde Gemeente Borne

Het is een actueel onderwerp: religieuze instellingen die niet meer in staat zijn hun onroerend goed te onderhouden en te bekostigen. Kerkgebouwen worden dan ook, vaak met pijn in het hart, van de hand worden gedaan. Zo'n gebouw is veelal een plaatselijk symbool. Het kan pijnlijk zijn als leden hiervan afstand moeten nemen, velen hebben zeer emotionele en nostalgische herinneringen aan het kerkelijk leven. Deze herinneringen worden menigmaal vastgelegd in een memorie- of gedenkboek.

De Hervormde Gemeente van Borne, tot voor kort eigenaar van De Nieuwe Kerk aan de Deldenstraat, heeft dit kerkgebouw moeten verkopen. Deze kerk met zijn bijzondere architectuur, in 1930 in gebruik genomen, is in 2016 overgedragen aan de *Armeense Pinkstergemeente Almelo*. De laatste dienst van de Hervormde Gemeente in deze kerk werd gevierd op 28 augustus 2017.

Onlangs is er een gedenkboek *Een nieuwe hemel op nieuwe aarde* verschenen waarin een tijdsbeeld van de Nieuwe Kerk wordt gegeven. In dit tijdsbeeld gaat het niet alleen om de kerk, maar zeker ook om de gemeenschap, de mensen die bij de kerk waren betrokken. Dat dit boek hier onder de aandacht wordt gebracht is, omdat óók sociologische en economische ontwikkelingen in het dorp worden aangehaald van een tijdsbestek voorafgaand aan de bouw van de kerk. De maatschappelijke ontwikkelingen in deze periode, van omstreeks de eeuwwisseling tot de jaren dertig, hebben bijgedragen aan de ontwikkelingen binnen de kerk en gemeente zelf.

Dominee Johan Meijer schetst in een inleiding de ontwikkelingen binnen de hervormde geloofsgemeenschap die hebben geleid tot het afscheid. Hij memoreert hierbij vooral de mensen die van belang zijn geweest bij het gebruik van de kerk.

De aanleiding om de kerk buiten de kern van het dorp te bouwen, op het Letterveld dus, waren de ontwikkelingen hier. Spanjaard bouwde daar woningen voor zijn arbeiders. De woonwijk was in ontwikkeling. Arbeiders (vrömden!) die van de veengronden in Drenthe kwamen en voor het merendeel hervormd of gereformeerd waren, vestigden zich vooral hier. In het katholieke Borne werden ze (die vrömden!) met Twentse argwaan geaccepteerd. Om dit te onderbouwen wordt nader ingegaan op de socio-

logische ontwikkelingen in het dorp na de Eerste Wereldoorlog, de crisisperiode in de dertiger jaren, gevolgd door de Tweede Wereldoorlog. De overgang van de adel en de kerk als heersers naar een meer democratisch systeem van bestuur en de ontwikkelingen als gevolg van de industrialisatie en mechanisatie hebben de betekenis van de kerk en de dorpsgemeenschap beïnvloed en wordt met diverse voorbeelden toegelicht.

Jarenlang hebben de hervormden gekerkt op de deel van boerderij Spalink op het Letterveld. In die periode sprokkelde men geld bij elkaar voor een nieuwe kerk. Toen deze in 1930 in gebruik werd genomen, ontwikkelde de protestantse gemeente zich hier op eigen wijze. Concurrentie met de Oude Kerk was er niet, maar een zeker omgangsverschil was er wel. Het inrichten van de kerk met meubilair, aankleding en een kerkorgel vergde een lange tijd, en werd in de vijftiger jaren pas afgerond. Ook mensen die zich hier speciaal hebben ingezet worden aangehaald.

Omstreeks 2015 tekent zich het einde van de Nieuwe Kerk aan. De Hervormde Gemeente is niet in staat het gebruik van de kerk en het onderhoud te bekostigen. De gemeenschap van de Nieuwe Kerk voegt zich samen met die van de Oude kerk.

Het is een bijzonder boek geworden, waarin met veel details een periode van een kerkgemeenschap wordt beschreven. Een boek dat zeker waard is om gelezen en bekeken te worden.

Boekennieuws

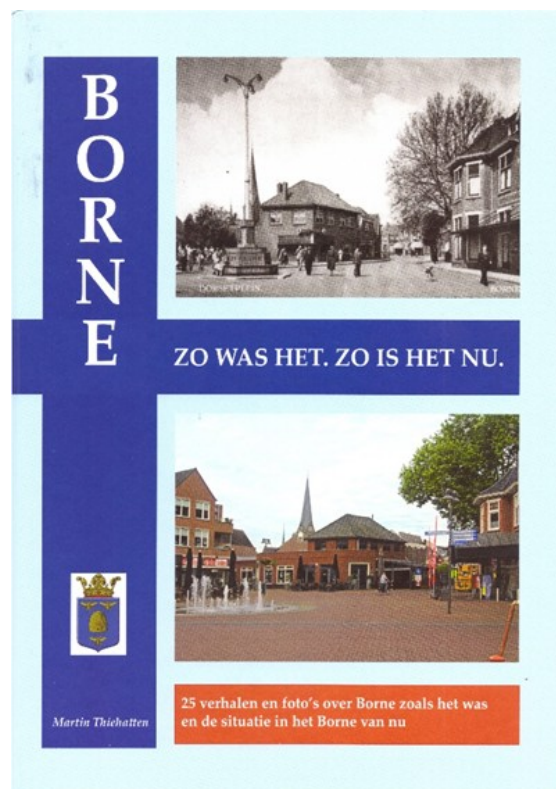
Jan F. Deckwitz

Titel : Borne: zo was het, zo is het nu.
Auteur : Martin Thiehatten
ISBN : 978-90-826531-4-4
NUR : 693
Aantal blz. : 112
Uitgever : Heemkundevereniging Borne

Het boek is geschreven naar aanleiding van een reeks “goed overgekomen” artikelen, die in het dagblad *De Twentse Courant Tubantia* zijn gepubliceerd. De 25 onderwerpen in het boek gaan over gebouwen, personen of gebeurtenissen. Er wordt teruggekeken naar wat ooit in Borne is gebouwd of verwezenlijkt. Uitgangspunt is hierbij een gebouw of locatie, vervolgens gaat het over de bewoners, wie zij waren en wat hun relatie was met de gegeven objecten.

Vijfentwintig verhalen dus: de gekozen onderwerpen zijn aansprekende tijdsbeelden uit het verleden die tot de dag van vandaag nog regelmatig onderwerp van gesprek bij dorpsbewoners. Voor de minder bekenden met Borne schieten de artikelen echter toch wat tekort. Op de eerste plaats door de plaatsaanduiding van de onderwerpen die merendeels onduidelijk is. Op de tweede plaats door het gebrek aan chronologie in de verhalen: het blijft allemaal wat schimmig. In enkele gevallen haalt de auteur autochtone bewoners van Borne aan, die zijn verhaal aanvullen met een eigen verhaal waarvan de feiten niet zijn gecontroleerd. Hetzelfde geldt voor de historische juistheid van de verhalen, met een notenbron die weinig duidelijkheid biedt waarop die is gebaseerd. Dit is jammer, want er is voldoende materiaal hiervoor binnen de heemkundevereniging aanwezig.

Ter illustratie twee willekeurige voorbeelden: *Boerderij Scholten* en *Schuurkerk van Borne*. Over boerderij Scholten wordt weinig verteld, wel worden de generaties bewoners genoemd waarna de steenfabriek van Scholten aan de orde komt en de woningen die de Scholten's vervolgens betrokken: het blijft een onvolledig verhaal. Dan de schuurkerk: bij de toelichting over het ontstaan van schuurkerken gaat het mis. Er wordt een calvinistische staatsgodsdienst aangehaald, maar die is er nooit geweest. Reeds bij de Unie van Utrecht (1579) wordt de vrijheid van religie aangegeven. Dat de calvinisten veel tegenstand boden, zeker naar de katholieken, is een feit. Dat de kerkenbouw werd belemmerd en alleen op basis van calvinistische eisen tot stand kon komen, is ook waar: de calvinisten waren de regelgevers. In Borne kwam na lang onderhandelen in 1785 dan de eerste schuurkerk. De erf-pacht waarvan in het artikel sprake is, gold al-

leen de grond waarop de kerk werd gebouwd. De waterstaatskerk ter vervanging van de schuurkerk is een ander onderwerp; gecreëerd onder totaal andere omstandigheden. De Republiek werd Bataafse Republiek en vervolgens een Koninkrijk. De grondwet werd verschillende keren gewijzigd. Na deze situatie vroegen de katholieken compensatie voor de hun afgenomen kerken. De waterstaatskerken werden zo genoemd omdat de kosten hiervoor deels door de overheid werden gedragen (zeer sober over het algemeen) en de uitvoering van de bouw door de overheid werd bepaald.

Het boek is een uitgave van de Heemkundevereniging; je zou mogen verwachten dat er meer aandacht was besteed aan de juistheid van de teksten: op elk verhaal valt wel iets af te dingen. Natuurlijk, de artikelen zijn aardig om te lezen: als het geen aanvulling is op wat je al weet, dan geeft het toch een beeld van de ontwikkelingen in het dorp: iets om achteraan te gaan. Zo leer je het “oude Borne” tot je te nemen en kun je je verder verdiepen in de historie van ons dorp en zijn omgeving.

Al met al is het een aardig, maar “oppervlakkig” boek geworden, met een aantrekkelijke layout, een boek dat je gemakkelijk aan en ander voorlegt die zich wil oriënteren op Borne en zijn geschiedenis. Wellicht ook is dit tevens aanleiding voor de lezer om zelf aan de slag te gaan met heemkunde.

Nog leverbare uitgaven

Heemkundevereniging Borne

Prijslijst boeken juni 2017

Boorn en Boerschop	Verenigingsperiodiek van Heemkunde Vereniging Borne jg 2017	€ 4,00
Boorn en Boerschop	Verenigingsperiodiek van Heemkunde Vereniging Borne oudere jaargangen	€ 2,50
Rond Horst en Hof te Borghende		€ 5,00
Borne, historie en volksverhalen	Jubileumuitgave 1987	€ 4,00
Grepen uit de historie van Borne Deel 2	met zaakregister 1987 Ria van Harten-Fransen	€ 4,00
Landweren, Borgen en Postwegen	Ria van Harten-Fransen 1990	€ 4,00
Grenstwisten rond de gemeente Borne	Ria van Harten-Fransen 1991	€ 4,00
Veertig jaar later	Jubileumuitgave 1987 2002	€ 4,00
Kadastrale atlas 1832 Borne/Weerselo	Met kaartenmap 2005 H.C.O. Zwolle	€ 5,00
De Hof te Borne	800 jaar geschiedenis van Borne 2006 H. Woolderik	€ 5,00
Van Nazareth tot Nazareth	Religieus erfgoed in Borne 2009 Jaap Grootenboer	€ 5,00
Van Borghende tot Borne	Een overzicht van de Bornse geschiedenis 2009 Martin Thiehatten	€ 5,00
Gerard Potkamp	Een Twentse priester apostolisch vicaris tegen wil en dank 2011 Hans Gloerich	€ 5,00
Borne bij de tijd	27 verhalen over het verleden van Borne 2012 Hans Gloerich	€ 5,00
De Melbuul'n van Nazareth	Bijnamen in en om Borne 2012 Leo Leurink	€ 5,00
Borne uit de tijd gekenschetst	Potloodtekeningen van Oud Borne en oud Boornsen 2014 Hans Leuwerink	€ 10,00
Kiek toch 's	Beeldkroniek over de gemeente 1988 GP ter Braak en H Noordhuis	gratis

Hassink.

VERPAKKINGSDRUKWERK

PASSIE
VOOR
ZICHTBAARHEID

MARS

Architectuur

Mars Architectuur
Korte Wensinksweg 1
7622 LB Borne

Tel. 074 266 17 92

Fax 074 266 53 07

E-mail : info@marsarchitectuur.nl

Web-site: www.marsarchitectuur.nl

A r c h i t e c t u u r t o t i n d e t a i l

“Op zondag zorg ik graag
voor uw ontbijt”

Jan Koehorst

Iedere zondag geopend
van 8.00 - 11.00 uur

Koehorst
De Echte Bakker

Borne, Aanslagweg 16, tel: 074 2661427

Borne, Grotestraat 237a, tel: 074 2664158

EST. 1858
MORSELT
— MODE —

LIFESTYLE STORE | GROTESTRAAT 199 - 205 BORNE & BISSCHOPSTRAAT 5 - 7 OLDENZAAL

de **wonen**
boer

since 1961
in het hart
van twente

meubelen
vloeren
raambekleding

www.deboerwonen.nl

PLUS

Huls van den Nieuwboer

Jachtlust

HOTEL & RESTAURANT

Weerselosestraat 306 | 7626 LJ Hertme | T 074 2661665

- Hotelkamers vanaf € 60,00 per nacht
- Catering thuis of op uw bedrijf
- Vergaderingen en bijeenkomsten
- Feesten, partijen en diners op maat
- Keuzemenu 2 gangen € 19,50 of 3 gangen € 21,50

Kijk voor meer informatie op www.jachtlust.nl
of mail naar info@jachtlust.nl

#IKBENBIJJE

"Ik ben bij je wanneer je niet naar de bank kunt komen."

Team Mobiele Adviseurs Rabobank Centraal Twente

Bel voor een afspraak (074) 245 67 89 **Rabobank**

De Barrique

Azelsestraat 72, 7621 BB Borne
T: 074 - 267 19 61 www.debarrique.nl